שער מחמדים

יצא לאור ע"י

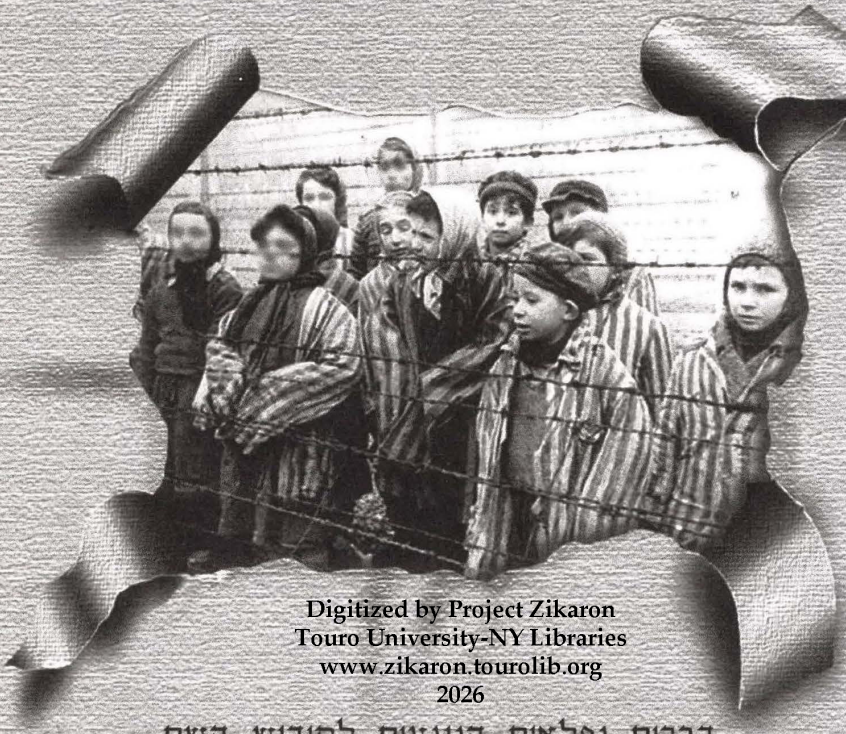
ישיבה שארית ישראל ד'ווייטצען

נתייסד לזכרו הבהיר של

הגה"צ מרן צבי הירש מייזליש זצוק"ל

ווייטצענער רב

שער מחמדים

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2026

דברים נפלאים הנוגעים לקידוש השם
מה שראו עיני באושוויץ
בעת שהובילו את אחב"י לבית המוקד
למען ידעו דורות הבאים גודל כוחם
ורב קדושה שבהם

מתוך ספר מקדשי השם

וישבח"ו שבחי תודה

בשער הספר שפתי לא אכלא מלהביא תודתי להרה"ג רבי דוד דוב מייזליש שליט"א בעהמח"ם אוצר השבת ג' חלקים, ואוצר המועדים ה' חלקים נכד חותני הגה"צ מרן המחבר זי"ע בן גיסי הרה"ג רבי יקותיאל יהודה שליט"א אבד"ק סי-געיט על עבודתו המסורה למען יצא הספר כליל בהדרו דבר נאה ומתקבל על צד היותר טוב בעתו ובזמנו, ישא ברכה מאת ה' ובכל אשר יפנה יצליח וזכות זקינו הגה"ק המחבר ינן בעדו ובעד כל ב"ב להתברך בכל משאלות לבו לטובה ולברכה ורב נחת דקדושה מתוך בריאות ושמחה וכל טוב סלה.

Shaar Machmadim

First Published 2004

Copyright © 2004

By

Yeshivah Shearis Yisroel
The Veitzener Cheder

2620 Toughy Ave. Chicago, Ill. 60645-3110
Tel: 773-262-0885

All Rights Reserved

בס"ד

ישיבת שארית ישראל ד'ווייטצען

YESHIVA SHEARIS YISROEL

The Veitzener Cheder

2620 W. TOUHY AVE. • CHICAGO, IL 60645-3110 • 773-262-0885 • FAX 773-262-2016

Rabbi Moshe Y. Unger
Dean

Rabbi Shalom Ziskind
Menahel

Rabbi Dov Dubovick
Executive Director

BOARD OF DIRECTORS
Avrohom Blaustein
Rabbi Shmuel Fuerst
Yisroel Gluck
Boruch Hollander
Dr. Arthur Kohn
Jack Reiss
Rabbi Binyomin Rogow
Rudolph Tessler
David Tessler
Yehoshua Webster

לכבוד כל הארוחים היקרים שיחיו
משתתפי הדינער השנתי לטובת ישיבתינו הק'

הנני נותן לפניכם ברכה, את הקונטרס "שער מחמדים" אשר הדפיס מו"ח הגאון הצדיק אבד"ק ווייטצען זצ"ל בראש ספרו שו"ת מקדשי השם. והוא נדפס עתה בהוצאה בפ"ע, לרגל יארצייט השלשים של מו"ח זצ"ל החל בשנה זו.

ראיתי לנכון להוציא לאור קונטרס הזה לרגל מסיבה לטובת ישיבה, כי בהקונטרס מספר מו"ח זצ"ל את המסירות נפש הנפלאה של אחב"י לד' ולתורתו בעת מלחמה העולם האחרונה, והאיך שקדשו את השם בחדשיהם ובימיהם האחרונים טרם עלו על מוקדה. וברור הדבר שרק זכות כל הקדושים ההם עמדה לשארית הפליטה להצליח כ"כ לחזור ולקומם את ישראל ולרומם קרן התורה לתפארת ולתהלה בכל אתר ואתר - לרבות בין כותלי ישיבתנו הק' שבה מתחנכים זרענו לתורה ויראת שמים, הודות לעזרת הנדיבים התומכים שיחיו.

השתגשגות והתגדלות היהדות והתורה באופן כביר והדר כזה בכל קצוי תבל, היא היא הנקמה האדירה ביותר בהרשעים הגרמנים וכל מסייעיהן ימ"ש. ודידן נצחי!

יתעורר נא זכות מחבר הקונטרס על כל התומכים והעוזרים להישיבה שהוקמה לזכרו הבהיר. ויהי רצון שבקרוב יתקיים במילואו מאה"כ יום נקם בלבי ושנת גאולי בא, בשוב ד' את שיבת ציון בב"א.

כה דברי חתן המחבר,
משה יוסף אונגער

הקדמת המחבר

בלב נשבר ורוח נכאה מדבר

מקום אתי פה להדפיס, איזה ענינים נפלאים הנוגעים לקידוש השם, מה שראו עיני באושוויטץ בעת שהובילו את אחינו בני ישראל לבית המוקד, למען ידעו דורות הבאים את גודל כחם, ורב קדושה שבהם, וקראתי את שם הקונטרס "שער מחמדים זר זהב", שבהם אותיות שמי [הירש] ונוטריקין ראשי תיבות משמות אבותי ובני ביתי שנהרגו על קידוש השם הי"ד.

וגם בתיבת מחמדים נרמז הקדושים שהוליכו לאור וכמבואר לחד גירסא בחולין [נ"ו.] במשנה נפלה לאור ונחמדו בני מיעי ובסנהדרין [נ"ב.] במשנה ומדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו ויורדת לתוך מעיו וחומדת את בני מעיו ע"ש. [וגירסת רש"י ורמב"ם נחמרו וחומרת עיין בערוך אות חמד] וגם מצינו תיבת חמד על הריגת ילדים קטנים כמ"ש בפסוק [הושע ט'] והמתי מחמדי בטנם ע"ש, ועיין במדרש תנחומא פ' שמות, ומי שאמר לעולמו די יאמר די לצרותינו ומכל צרה וצוקה ישמרינו, ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולינו, ובעין פקיחא עלינו ישגיח, ובתורתו ועבודתו להצליח, עד ביאת משיח במהרה בימינו אמן.

ומי יתן ראשי מים, ועיני מקור דמעה, ואבכה יומם ולילה, על חורבן בית ישראל באירופה בכלל, ובפרט באבדן קהלתי הקדושה ווייצען [אונגאריא], אשר היית חונה שם משנת תר"צ עד יום החורבן הנורא, עיר ואם בישראל, מלאה זרע ברך ה' תלמידי חכמים מובהקים, יראים וחרדים על דבר ה', צדיקים ותמימים בדרכיהם, מסרו נפשם אף על קוצו של יו"ד מתוה"ק, והחזיקו במסירת נפשם בכל הגדרים ותקנות שתקנו הרבנים הגאונים המפורסמים, ששמשו שם בכסא הרבנות, והתלמוד תורה היתה מפורסמת, בכל המדינה לשם ולתפארת, ומהרבה עיירות, קרובות ורחוקות, הביאו בניהם ללמוד בשעריהם, וגדלו והצליחו בשתים, תורה ויראת שמים, חריפים ובקיאים, על ידי המלמדים, צדיקים וחסידים ומופלאים בהאומנות, יקר המציאות, וכמעט שלא הי' בנמצא אף בית אחד של שלחו את בניהם ללמוד תורה בהתלמוד תורה ובישיבות, ולא היתה אף אשה אחת שהלכה בפרוע ראש ח"ו, והיתה חומה בצורה למנהגי ישראל סבא.

אוי לנו שכך עלתה בימינו, לראות חורבן הקהלה בעינינו, שנהרגו ונשחטו והומתו במיתות נוראות ואכזריות ועלו על המוקד באושוויטץ, על ידי הרוצחים הנאצי"ם ימח שמם וזכרם, וה' ינקום את נקמת דמם ויהי' זכרם ברוך.

והשם הטוב ברוב רחמיו וחסדיו יחיש וימהר לגאלינו גאולת עולם, וישובו בנים לגבולם, ויתרומם קרן התורה והיראה וקרן משיח בן דוד בנחמת ציון וירושלים, במהרה בימינו אכיה"ר.

המחבר

קונטרס

שער מחמדים

א

י״ד מאות ילדים מסוגרים ונדונים לשריפה

ישתוממו הדורות ויתעוררו הלבבות, להשיב לב בנים על האבות, כאשר אספר במקהלות, ענין נורא ונשגב, את אשר ראו עיני באושוויטץ, ביום ראש השנה ושמחת תורה, את גודל מסירת הנפש וקידוש השם, של אלף וארבע מאות בחורים צעירים, בני י״ד-י״ח שנים, שנבחרו ביום ערב ר״ה (בסילעקציע), להיות עולה על מוקדה ולהישרף על קידוש השם.

ולא באתי כאן להאריך בסיפורים מכגון אלה, כי תכלה היריעה והם לא יוכלו, וכבר נשפך הרבה דיו, על כתיבת המאורעות והצרות מימי הנאצי״ם ימ״ש, וכל אחד כותב לפי רוחו וטעמו והשגתו, וכפי אשר יפיק טובת הנאה מפרי עטו, אך אני לא אמנע בשביל כבוד קדושת שמו יתברך, מלהעלות כאן בשער הספר מקדשי השם סיפור הלזה אשר עיני ראו ולא זר, מתוך ים של סיפורים ומאורעות, אשר נחרתו בלבי ובמוחי, מאשר עברו על ראשי, משך הזמן שהייתי תחת שיעבוד הנאצי״ם ימ״ש, ואבטיח לקצר במקום שאפשר להאריך, וזה החלי בעזר צורי יתברך.

הנה בערב ראש השנה, נקבצו ונלקחו, ע״י השומרים הנאצי״ם ושליחיהם במחנה, הבחורים הצעירים, בערך מבן י״ח שנה ולמטה, שנמצאו עוד מפוזר ומפורד בכל המחנה, שהצליחו להתחמק באיזה אופן ואמתלאות שונות, מתחת שבט הביקורת של ראש המחנה הצורר הנאצי

ימ״ש, בעת היכנסם להמחנה, ונאספו ככה בערך אלף ושש מאות נערים קטנים, על מגרש ריק מאחורי הבלאקים שבמחנה, וידעו כולם מהגורל שמחכה עליהם, (ובני היקר זלמן ליב נ״י בן י״ד שהי׳ אתי באושוויטץ ניצל בנס בעזהי״ת ולא נלקח שמה עם הנערים).

ואז בא אליהם ראש המחנה הצורר הנאצ״י ימ״ש וציוה לתחוב עמוד של עץ בארץ, ובראש העמוד להשכיב דף של עץ הדוק במסמרים והי׳ נראה כמין ד׳, ונתן צו שכל הנערים יעברו, אחד אחד מתחת הדף הזה, וכל מי אשר יגע ראשו בהדף ישאר בחיים ויישלח חזרה במחנה, וכל אלו שלא יגעו בראשם את הדף, יוקחו מבודדים בבלאק מסוגר, כי עד״ז שיער הצורר בעצמו, את גילם וכושר סגולתם לעבודה.

והיות שהנערים ידעו ושיערו מהו הפירוש של אי נגיעה בהדף, שזה נחשב לקטן ונידון לשריפה, היו כמה מהם שהתרוממו על בהונות רגליהם ברגע שעברו מתחת להדף, כדי שיגע ראשם בהדף, והצורר הזה שעמד שם על ידם, ברגע שראה דבר כזה, שהנער מתרומם, לנגוע בהדף, נתן לו מכה חזקה בראשו, עם המקל עב שׁל גומי שבידו, בכח כזה שהנער המסכן נפל ארצה מתבוסס בדמו, ונפח את נשמתו על אתר, או שנשאר בו עדיין קוסטא דחיותא ולקחוהו ככה לבית השריפה, וככה אירע לכמה נערים.

ואחרי הבחינה וצירוף הלז, נשארו בערך ארבעה עשר מאות נערים על המגרש, ולקחו אותם תיכף בבלאק מבודד סגור ומסוגר עד יום מחר שיחרץ גורלם, ולא קבלו יותר שום אוכל ומשקה בפיהם, והשומרים הקאפוס עמדו על השער ואין יוצא ונכנס.

מפחר נפשות עם הקאפו״ס

והנה ליום המחרת, שהוא יום א׳ דר״ה, אשר כל בני עולם יעברון לפניו ככבני מרון, הי׳ יום מהומה ומבוכה, ומפה לאוזן נתפשטה השמועה בכל המחנה, שלעת ערב יקחו את הנערים לבית המוקד, (כי בעוד יום לא הי׳ מכניסים קרבנות חדשים להכבשונות, רק במשך כל הלילה), ולהרבה אנשים שבמחנה הי׳ להם בנם יחידם, אשר נשארו להם לפליטה, בתוך אלו

הנערים או שאר בשרם הקרובים אליהם, או סתם ידידים אהובים אנשי עירם, והמה רצו כל היום בראש מבולבל מסביב הבלאק המוסגר, אולי יופתח איזה קרן אור להציל משם את הנער היקר להם עד שלא תחשך השמש.

אך השומרים הקאפו"ס לא שעו אל כל תחנוניהם ובכיותיהם להוציא איזה נער וילד, מבין המסוגרים אשר נדונים לשריפה, וכידוע שאלו הקאפו"ס הי' ע"פ רוב רשעים וקשי לב, פסולת שבפסולת מרשעי עמנו, אך במקרה הלזה הי' גם טענתם כטענה צודקת בפיהם, היות שהם אחראים על סכום הילדים שהופקדו לשומרים עליהם, אשר הי' במספר מדיוק, ולעת ערב עליהם למסור אותם לידי אנשי הס' ס' ימ"ש במספר ובמנין כאשר מסרו להם, ואם יחסר אחד מהם אז דמם בראשם ויקחו אותם לשריפה, נפש תחת נפש.

אכן סוף סוף אחרי הרבה השתדלות ומו"מ של הקרובים עמהם גברה בהם תאות הממון, והסכימו בעד תשלום סכומים גדולים, לשחרר איזה נער וילד, ותיכף חטפו במקומו איזה נער אחר, מן הבא בידם בתוך המחנה, (מאלו שהצליחו להתחמק מהאוסף דלאתמול או שנשתחררו בעת הבירור ע"י נגיעת ראשם בהדף) וסגרוהו בהבלאק הנ"ל במקום הנער הפדוי כדי שיהי' המספר שלם.

והנה להרבה אנשים הי' עוד סכומי כספים, או חתיכות זהב או מרגליות, טמון במטמונים ובמנעלים לעת הצורך, וכמובן שהי' כמה אנשים פשוטים ובעלי קוצר השגה שלא עשו שום חשבונות מה נעשה במקום נער הנפדה, וקיבצו במסירת נפש כל הונם הנשאר להם או שהשתדלו לאסוף סכום הנצרך, מאחרים ידידים ומכירים, ופדו את בנם המסוגר מכליון בטוח, וככה נמשך סחר-מכר הלזה משך רוב יום הדין לעיני כל האנשים שבמחנה, (כי ידוע שאנשי הס' ס' לא הסתובבו במשך היום בתוך המחנה רק ע"י השער ומסביב למחנה אבל במחנה גופא שלטו הקאפו"ס הישראלים.

אמנם כמובן שהי' הרבה אנשים בעלי השגה, שלא רצו לפדות את בנם, על חשבון חייו של ילד אחר, כמאמר חכמז"ל מאי חזית, ולעולם לא אשכח עובדא נוראה אחת, אשר עיני ראו ואזני שמעו, אז בשעת ענין הנ"ל, אשר מעשה הלזה מסמל את קדושת בני ישראל, והתמסרותם לדרכי התורה הקדושה בתמימות אף בעת צרתם וסבלותם הנוראה.

מסירת נפש של אב מלהציל בנו יחידו

הנה ניגש אלי איש יהודי, שהי׳ נראה ליהודי פשוט מאויבערלאנד, מתמימות הדברים שלו שאמר לי כדברים האלה.

רבי, הבן יחיד שלי, היקר לי מבבת עיני, נמצא שמה בתוך הנערים הנידונים לשריפה, ויש בידי היכולת לפדותו, והיות שידוע לנו, בלי שום ספק, שהקאפו״ס יתפסו אחר במקומו, על כן אני שואל מהרבי שאלה להלכה ולמעשה, לפסוק לי הדין עפ״י התורה אם אני רשאי לפדותו, וכאשר יפסוק כן אעשה.

ואני בשמעי השאלה הלז, רעדה אחזתני לפסוק בדיני נפשות, והשבתי לו: ידידי יקירי, איך אוכל לפסוק לך הלכה ברורה על שאלה כזו במצב כזה, הלא גם בזמן שביהמ״ק הי׳ קיים, היתה שאלה כזו שהיא בדיני נפשות עולה על שלחן הסנהדרין, ואני כאן באושוויטץ, בלי שום ספר להלכה, ובלי עוד רבנים אחרים, ובלי שום ישוב הדעת מרוב התלאות והצרות.

והנה אם הי׳ דרך הרשעים הקאפו״ס, להוציא מקודם הנפדה ואח״כ ליקח אחר במקומו, הי׳ מקום לצדד קצת להתיר, שהרי הקאפו״ס הי׳ ישראלים, ולהם בוודאי אסור על פי ההלכה לעשות כזאת בידים, להכניס בסכנה נפש אחר אשר לא עלה עליו הגורל להשרף, והרי הוא בכלל יהרג ואל יעבור, וא״כ יש מקום לתלות שאין זה בירור שיקחו נפש אחר במקום הנפדה, כי אולי ברגע האחרונה יתעורר בנפשם הישראלית שלא לעבור על איסור חמור כזה, ועיין בתוס׳ כתובות (ע״ב ע״א) ד״ה אי בשם הרשב״א דבזה שהאשה רצתה להאכיל לבעלה דבר איסור אינה יוצאת בלי כתובה דיכולה לומר משחקת הייתי ואם היית בא לאכול הייתי מונעת אותך ע״ש, וכ״כ י״ל דכל זמן שלא נעשית המכשול בפועל יכול להיות שבאמת לא יהי׳ נעשית כלל, שיתעורר טבע של נפש הישראלי ולא יעשה איסור חמור כזה.

אכן לדאבוני נוכחתי לדעת שדרכם של הקאפו״ס ליקח מקודם נפש אחר מהמחנה ואח״כ מוציאים לחוץ הנפדה, כדי שיהיו בטוחים שלא יחסר להם המנין והמספר שמסרו להם הס״ס אשר המה אחראים עבורם, ואם יוציאו לחוץ הנפדה, ולא יעלה בידם לחטוף נפש אחר במקומו אז דמם בראשם אם הס״ס ימצאו שחסר אחד מהמספר שמסרו להם, וממילא אין כאן ממה לצדד כלל.

אכן איש הנ״ל בבכי׳ רבה הפציר בי מאד, ואמר לי, רבי, אתם מוכרחים לפסוק לי כעת את ההלכה בזה, כי הוא שאלה בוערת להציל את בני יחידי כל זמן שאפשר עוד להצילו, ואני באחת מתחנן אליו, יקירי צמיד לבבי, הרף ממני בשאלה הלזאת, כי לא אוכל לומר לך לא דבר ולא חצי דבר, מבלי עיון בשום ספר, ובמצב נורא ואיום כזה, והוא ממשיך להפציר בי ואומר לי בזה הלשון: רבי הייסט דאם אז איהר קענט מיר נישט מתיר זיין אוים צו לייזין מיין איינציג קינד, איז נישט, בין איך מקבל באהבה דעהם פסק דין, עכ״ל.

ואני מתחנן ומוחה גם על דיבוריו ואומר לו ליעבער איד איך האב דאם אויך נישט געזאגט דאם איך בין נישט מתיר אייער קינד ארויס ציא נעמען, איך פסק׳ן נישט לא הן ולא לאו, טהוט וויא איר ווילט אזויא וויא איר וואלט מיך גארנישט געפרעגט, והוא עדיין עומד ומנסה ומפציר בי להשיבו דבר ברור, וכשרואה שאני עומד בשלי ואיני רוצה לענות לו דבר הלכה, ענה ואמר לי ברגש ובהתלהבות גדולה, רבי איך האב געטאהן דאם מיניגע וואם די תורה איז מיך מחייב ציא טאהן, איך האב געפרעגט א שאלה ביי א רב און קיין אנדערער רב איז דא נישט דא און אז איר קענט מיר נישט ענטפערין, דאם איך מעג אויסלייזין מיין קינד, איז דאך א סימן אז איהר זענט ביי אייך נישט פערטיג אין די הלכה מתיר צי זיין, ווארין וועז עם וואלט געווען מותר, בלי שום פקפוק, וואלט איהר דאך מיר זיכער געענטפערט אז עם איז מותר, הייסט דאם ביי מיר ווי א פסק דין, אז איך טאהר נישט על פי ההלכה, און דאם איז ביי מיר גענוג, און ממילא וועט מיין אייניציג קינד פארברענט ווערין עפ״י התורה וההלכה, בין איך דאם מקבל באהבה ובשמחה, און איך טיה גאר נישט איהם אוים צי לייזין ווייל דיא תורה האט אזוי געהייסין, עכ״ל.

ולא הועילו כל דיבורי אליו, שאל ישית עלי האחריות על הדבר הזה, כי אני כאלו לא שמעתי ממנו השאלה, אך הוא הכפיל עוד הפעם דיבורים הנ״ל בתמימות לבבו ובבכי׳ רבה שנקרע הלב ליב קרעים וגם ככה קיים

דבריו ולא פדה את בנו, והי׳ כל היום, יומא דר״ה, הולך ומדבר לעצמו בשמחה שזוכה להקריב את בנו יחידו לה׳ כי אף שיש ביכולת בידו לפדותו עכ״ז אינו פודהו מחמת שרואה שהתורה לא התירה לו לעשות כזאת ויהי׳ חשוב לפני השי״ת כעקידת יצחק אבינו שהי׳ גם כן ביום ר״ה.

ואתה אחי יקירי בין והתבונן בצדקת ובתמימות איש הישראלי, ואין שום ספק אצלי שבוודאי עשו דברי האיש הזה רעש גדול בפמליא של מעלה, וקוב״ה כינס את כל חיל שמיא ומשרתי מעלה, והשתבח והתפאר כביכול, ראו ברי׳ שבראתי בעולמי וכו׳, ובצדק נאמר עליו ישראל אשר בך אתפאר.

ד

בחור מוכן להשרף תמורות חבירו תלמיד חכם

ועוד עובדא בדומה לו אספר כאן מהיום המר הנמהר הזה, אשר ישאר נחרת בלבבי לעד ולעולמי עד, הנה בין אלו הנערים המבודדים שחיכו על גורלם המר הי׳ נמצא תלמידי היקר בחור נחמד מופלג בתורה וביראת ה׳ טהורה בשם משה ראזענבערג הי״ד מק״ק שאלגא-טאריאן (הונגרי׳) והוא הי׳ כבר קרוב לבן עשרים, אך הי׳ קצר קומה, ומחמת שהבחינה והבירור היתה באופן הנ״ל שמי שאין מגיע ראשו להדף של עץ צירפו אותו להנערים הצעירים הנידונים לשריפה, ממילא איתרמי בחור בא בשנים אך קצר קומה נידון בקלחת אחת עם הצעירים, ונער צעיר כבן י״ד ט״ו אך גבה קומה נחלץ ממשפט הצעירים הנ״ל, וה״ב משה הנ״ל הי׳ מתמיד ומופלג בתורה ובעת שלמד בהישיבה בווייצען הי׳ מלמד עם בחורים צעירים ממנו (הנקרא חזר בחור).

והנה ניגש אלי בחור צעיר כבן ט״ו מעירי ווייצען, ושמו עקיבא מאנן בן ידי״נ הרב החסיד המפורסם ראש המלמדים מוה״ר ברוך מאנן הי״ד ז״ל ואומר לי בזה״ל רבי, מה יהי׳ עם משה׳לע, ואני משיבו מה יכול להיות, וכי יש אופן שיכולים להצילו, והוא אומר עוד הפעם רבי, היתכן משה׳עלע יישרף ואנו מחשים, ואני משיבו עוה״פ וכי יש לך איזה עצה להצילו, כן הוא משיב לי, יש כבר בידי די כסף כדי היכולת לפדותו, ואני

מעיר לו, הלא בטח אתה יודע, שזה הפדי׳ הוא על חשבון חייו של נער אחר, כי המספר מוכרח להיות שלם, ומי יכול לקבל עליו אחריות כזאת, להתיר להצילו באופן כזה, והוא משיב יש לי עצה גם ע״ז, שאלתיו איזה עצה הגד נא לי, ענה ואמר בהתלהבות גדולה, בזה״ל: העצה שאני אכנס תחתיו, ואני מקבל עלי בשמחה רבה, להיות קרבן תמורתו, ובשמעי זאת געתי בו, ואמרתי לו שזה בוודאי לא אתיר לך, בשום אופן, שאתה תכניס עצמך למקום סכנה, כי כבר איפסק הלכתא חייך קודמין, ובזה חלף הלך לו.

ואחרי איזה רגעים, הנה הוא בא עוד הפעם, ואומר לי רבי אנני יכול למצוא מרגוע לנפשי, שמשה׳לע יישרף ואני הנבזה שאינני מגיע לכפות רגליו אתהלך בין החיים, אני החלטתי לעשות זאת וליכנס תמורתו, אף בלי שיאמר לי הרבי היתר מפורש, רק זאת לבד יבטיח לי הרבי שלא אהי׳ נחשב ח״ו בכלל מאבד עצמו לדעת שאין לו חלק לעוה״ב, ואני געתי בו עוד הפעם ואמרתי לו שאיני יכול להבטיח לך גם זאת כי אם אין מוטל עליך לעשות זאת, ספק גדול הוא אם בכלל רשאי אתה לעשותו, ומה נפמ״נ בשמים אם הוא נהרג או אתה תהרג.

וע״ז ענה ואמר לי בקול בכי, רבי הלא בוודאי יש נפמ״נ גדול ביני לבין משה׳לע כי משה׳לע הוא בחור תלמיד חכם ומתמיד בלימודו, והעולם עוד יפיקו ממנו תועלת, לא כן אני בעניי, בער אנכי ולא אדע, ואיני שוה כלום, ובעיני ראיתי כבר אבדן מולדתי, אבותי ואחי ואחיותי שהובילו לצד שמאל, להישרף בבית המוקד, ואני נשארתי לבדי גלמוד שכול, ובמה אני יותר טוב מהם, ומה שוים כבר כל חיי על פני תבל, ואם אזכה לעשות עוד דבר נשגב כזה, שעל ידי מסירת חיי, שממילא אינו שוה פרוטה אוכל להציל את משה׳לע היקר, שחייו שווים הרבה, והעולם יצטרכו לו, למה לא אשמח ואזדרז לעשות דבר כזאת, ככה טען אלי העלם הצעיר הזה.

ואני נדהמתי והרגשתי שעוד מעט ולבי יתפלץ, לשמוע טענות ובכיות העלם היקר הזה, אך לא נתתי לו הסכמתי בשום אופן, וגערתי בו שנית ואחרי רוב ההפצרות ותחנונים הלך לו בפחי נפש ממני.

אחי התבונן נא רגע קט על מעשה הלזו ומה אמרו בשמים לטענות הבחור הצעיר הזה, אשר יצאו מקירות לבבו באמת ובפשטות ובגודל חמימות, הלא בוודאי התעלה ברגע הלזו למעלת קדושי קדמאי ומחלקם יהא חלקי והלוואי שיהי׳ חלקינו עמו.

הצלת רב גדול

והנה הי׳ שם אתנו במחנה ידידי הרב הגאון החסיד המפורסם מוה״ר מנחם מענדיל קאראדער דומ״ץ ור״מ בק״ק מישקאלץ וידוע שהי׳ חוק על כל האסורים באושוויטץ להתגלח בכל יום למשעי, והרב ר׳ מנחם הנ״ל לא רצה לגלח זקנו בימי הסליחות, ובשעת ה״אפעל״ בר״ה בבוקר כבר הי׳ נראין על פניו שערות לבנות, והרשע הנאצ״י בראותו זאת, התרגז והתקצף מאד, וברוב כעסו לקחו בעצמו, והבילו להבלאק המוסגר, והשליכו שם בין הנערים, ובזה נחרץ משפטו להלקח לעת ערב יחד עם כל הנערים לבית המוקד, אך הוא לא הי׳ מהנפקדים במספר ובמנין יחד עם הנערים, כי זה הנאצ״י שעשה זאת לא הי׳ לו שום שייכות להענין של הנערים, כי עליהם הי׳ ממונים ואחראים אנשי הס״ס אחרים, וממילא ידענו שאותו יכולים לפדות גם מבלי שיצטרכו הקאפו״ס ליקח אחר במקומו, ואני התחלתי לישא וליתן עם הקאפוס, על שחרורו, אך הם יראו לנפשם, כי יפלא ר׳ מנחם בחוץ ע״י זקנו הלבן, וגם האיש ס׳ ס׳ שנתנו שמה יכול להכירו גם בעבור איזה ימים ואז הקולר יהי׳ על צווארם.

והנה הסדר הי׳ באושוויטץ, שמפעם לפעם שלחו משם טראנספארטים של אנשים למאות או לאלפים, למחנות או מקומות עבודה אחרות, וגם ביום ר״ה נפל פור, על ערך אלף אנשים, להשתלח לאיזה מקום אחר, ואני השתדלתי למצוא איש מבין המיועדים להשתלח, שיסכים לעשות חליפין עם ר׳ מענדיל קאראדער הנ״ל שהוא ישאר באושוויטץ, ור׳ מענדל ישתלח במקומו, כדי שלא ימצא שם יותר במחנה אושוויטץ, וכאשר עלה בידי לעשות הסכם עם חליפין כזה, חזרתי להקאפוס שע״י הבלאק המוסגר, והפצרתי בהם שיסכימו לשחררו, בתנאי הלזה שעלתה לי לסדר, שהוא ישתלח משם עוד ביום הזה, והם סוף סוף ברוב השתדלות הסכימו בעד סכום כסף גדול לשחררו, בתנאי קודם למעשה שר׳ מענדל יגלח זקנו עוד טרם שיצא מהבלאק, כדי שלא ימשך מבט בני אדם עליו

ע״י זקנו הלבן, וגם במפורש נדרש זאת, שלא יקחו אחר במקומו, ודיברתי עם ר׳ מענדל מרחוק ומסרתי לו מצב הענין, והסברתי לו שלפי דעתי אין ספק שמותר לו להתגלח אף בר״ה כי הוא ממש פקוח נפש, והוא נכנע לדברי והשיב לי תיכף הלא גם אצל יוסף הצדיק כתוב ויגלח, ואמרו חכמז״ל בר״ה (י׳ ע״ב) דהי׳ בר״ה כשהוציאו אותו מבית האסורים, ולא אהי׳ יותר צדיק וחסיד מיוסף הצדיק, ובכל לבבי הנני מוכן לגלח עצמי.

ואחרי זאת הלכתי בין הידידים והמכירים את הרב הנ״ל וקבצתי סכום הפדיון וכאשר נתמלא הסכום פדיתי אותו בעזהי״ת וגם סדרתי תיכף החילוף ועוד מעט והטראנספורט נסע מן המחנה והרב ר׳ מענדל בתוכם.

תקיעת שופר באושוויטץ

והנה הטראנספורט הלז נחרת בלבבי בשביל עוד איזה ענין חשוב, הנה ברוב חסדי ה׳ ובנסי נסים, עלתה בידי להכניס שופר אחד בתוך המחנה, וביום ר״ה הלכתי מבלאק לבלאק, עם השופר בידי לתקוע, והגם שזה הי׳ כרוך בסכנת נפשות גדולה, שלא ירגישו הנאצי״ם והקאפוס הרשעים, וברוך הוא וברוך שמו על זה שזכיתי ברוב רחמיו וחסדיו לתקוע ביום ר״ה הלז לערך עשרים פעמים את המאה קולות והאנשים גרי המחנה הי׳ להם למשיב נפשם האומללה ולהרגיע בזה קצת את מצפונם, שעכ״פ זכו לצאת ידי מצות תקיעות שופר בר״ה גם באושוויטץ.

והנה הטראנספורט הנ״ל של ערך אלף אנשים שנשלחו משם ביום א׳ דר״ה סמוך לעת ערב, מחמת בהילות והכנות להנסיעה נמנע מהם לשמוע תקיעת שופר, וכבר עמד כל הטראנספורט בסוף המחנה סמוך לשער מוכנים ומזומנים לצאת חוצה מהמחנה, וכאשר הגעתי אליהם יחד עם הרב ר׳ מענדעלע הנ״ל לעשות החליפין אמרתי להם שיש אתי שופר, ונתמלאו שמחה של קדושה וביקשו אותי לתקוע חיש מהר המאה קולות כדי לצאת המצוה טרם פתיחת השער לנסוע למקום בלתי ידוע.

ועדיין מצלצל באזני הקולות והבכיות שנפרץ מהאלף אנשים בשעת התקיעות, ובפרט קולו הרועד של בעל המקריא שהי׳ ידידי החסיד המפורסם מוה״ר יהושע פליישמאן הי״ד מדבערעצין שצעק בקול גנוחי גנח וילולי יליל, תקיעה שברים תרועה תקיעה וממש לא יכולתי לצמצם מוחי לתקוע כדת וכהלכה, והרגשתי אז הפירוש של השלה״ק תקיעה שברים תרועה, שמה שהי׳ מקודם ישר, נעשה שבר ותרועה, שממש נשברו כל הקהלות הקדושות שהי׳ מקודם ישר, ובאחרונה תקועה פשוטה, שמתפללים ומבקשים מה׳ שנזכה לחזור לתקיעה פשוטה ולישועה קרובה.

תקיעת שופר לי״ד מאות בחורים לפני שריפתן

והנה הנערים המסוגרים בהבלאק ונידונים לשריפה, נודע להם שיש לי שופר והתחילו להרעיש ולצעוק בקולות ובכיות מרורי תמרורים, מתוך הבלאק שלהם, שאני אכנס גם אליהם לתקוע לפניהם המאה קולות, כדי שיזכו בהמצוה היקרה של תקיעת שופר בר״ה, ברגעים האחרנים, טרם שיושרפו על קידוש השם.

ואני לא ידעתי לשית עצה בנפשי, כי הענין הי׳ כרוך בסכנה גדולה כי כבר הי׳ סמוך לעת ערב אשר הוא הזמן המוכן לפורעניות והנאצי״ם צריכים לבוא לקחתם, ואם יבואו פתאום הנאצי״ם, ובאותו רגע אני נמצא בתוכם, אז אין ספק שגם אותי יקחו עמהם לבית המוקד, והקאפוס הנודעים לרשעים לא יניחו אותי אף לברוח לחוץ, ועמדתי עומד ומהרהר כדת מה לי לעשות, וספק גדול הי׳ במוחי, אם מותר לי לסכן נפשי, אפי׳ בספק סכנה, בשביל שמיעת תקיעת שופר של הנערים, והנערים צעקו מרה, הפולחת כל לב, רבי. רבי. בוא נא למען השם, חוסה נא על נפשינו, ובוא נא לזכות אותנו במצוה הלז ברגעים האחרונים, ועמדתי משתומם כי לא הי׳ לי אף עם מי להתיעץ.

ונוסף על ספיקי, הנה בני זלמן ליב יחי׳ עמד על ידי, והחזיק בי במרירות ותחנונים, אבי, אבי, אל תעשה זאת למעה״ש כי ח״ו ברור

הזיקא ואשאר ח״ו גלמוד שכול כתורן בראש ההר, **אבי, אבי**, אל תלך ואל תכנס, אינך מחויב לעשות זאת, כבר תקעת היום הרבה פעמים, וגם זה הי׳ כרוך בסכנת נפש, וכבר הי׳ די והותר מזה, וכדומה דברי תחנונים בבכי׳ רבה, וכאשר הבטחתי על בני יחי׳ נתעורר בי רחמנות עליו וראיתי שמאוד צדקו דבריו.

אכן לעומת זה הקולות והצעקות של הנערים לא נתנו מרגוע לנפשי ועוררו רחמנות גדולה בלבי, ואולי יגן עליהם מצוה בעת הצר, וכולי האי ואולי, וגם כמה אנשים חסידים ואנשי מעשה, שנתעוררו מקולות הנערים, השתדלו והתחננו לטובת הנערים שעוד היום גדול, ויספיק עוד הזמן ליכנס ולצאת משם, ושלוחי מצוה אינם נזוקין ועוד כדברים האלה.

ובאתי לידי החלטה, יעבור עלי מה, לא אשיב פניהם בבקשתם, ולא אשעה לתחנוני בני נ״י. ותיכף התחלתי המשא ומתן עם הקאפוס הרשעים שהתעקשו שלא להניח אותי ליכנס עד שכבר חשבתי שעוד מעט והשעה עוברת ולא יהי׳ עוד שעת הכושר לתקוע לפניהם, אכן אחרי רוב הפצרות מכמה בע״ב, ובעד סכום גדול אשר נתקבץ בעוד איזה רגעים על אתר, נענו לבקשתינו אך הזהירו אותי בתנאי כפול, שאדע שאם אשמע קול צלצול הפעמון שע״י השער, שזה מורה שהס׳ ס׳ באים להמחנה, ברגע הזה נחרץ גורלי יחד עם כל הנערים הנמצאים בתוך הבלאק, כי לא יניחו אותי לצאת משם בשום אופן.

ואני קבלתי עלי את הכל, ונכנסתי אל הנערים, רק זאת עשיתי מקודם, שצויתי לבני זלמן ליב נ״י שיעמוד ברחוב המחנה, ולהסתכל מרחוק נוכח שער המחנה, ובאם יראה את אנשי הס׳ ס׳ מתקרבים להשער ירוץ תיכף להודיעני ואעזוב תיכף את הבלאק, ואף אם יהי׳ באמצע התקיעות.

והאמת ניתן ליכתוב, כי ההחלטה הנ״ל לא הי׳ מתאים עם ההלכה, כי ידעתי היטב כי עפ״י ההלכה אין להכניס עצמו אף לספק ספיקא שבסכנה מכח מצות תקיעת שופר, אכן עיקר החלטתי באותו רגע הי׳ מחמת שבין כך ובין כך לא הייתי מחזיק הרבה מהחיות שלי, כי מי הוא זה שהי׳ יכול לידע באושוויטץ כמה ימים יש לו עוד לחיות, שהרי ראינו בעינינו שבכל יום ויום נהרגים ונשרפים אחב״י אלפים ורבבות, או נופלים בשדה מתוך עבודה קשה ומתים כעמיר אחרי הקציר, ולא הי׳ שום חשיבות כל החיות שלנו, זה הי׳ עיקר הסיבה להחלטתי הנ״ל, אף שידעתי שבאמת גם סברא זו אין לו שום מקור בההלכה.

הדרשה קודם תקיעת שופר

אי' העט ואי' הסופר ושוקל להעלות עלי גליון, את הרגשת לבבי, בבואי להבלאק המוסגר הנ"ל ואין זה רק פלאות הבורא, שלבבי לא התפלץ לרסיסים, בפגשי לפני את המון עינים הצעירים, שכולם געו בבכי' נוראה, בדמעות רותחות בקולות ויללות עד לב השמים, ונדחקו כולם לנשק את ידי, ואת המלבושים שלי, ובכל מקום שנגעו בי, וצעקו המילים הללו. רבי. רבי. רחמים. רחמים. וכדומה דיבורים שלא שמעתן אוזן וכמה מהם היו תלמידי ומבני קהלתי. וכאשר פתחתי לומר מן המצר קראתי י-ה וכו', הפסוקים שלפני התקיעות, והתפרצו כולם בצעקה ובדרישה, שאומר להם קודם איזה דיבורים, והפצירו בי מאד, וממש שלא הניחו אותי לומר הלאה הפסוקים הנ"ל, ואני מרוב ההתרגשות נאלמתי דומי' ונדבק לשוני לחכי, ולא יכולתי לפתוח פי ושפתי, וגם פחד השהי' עמד נגד עיני, כי הרגעים חולפים והערב ממשמש ובא, וגדולה הסכנה ח"ו.

אכן נעניתי לבקשתם ואמרתי יעבור עלי מה, והתחלתי לדרוש בפסוק תקעו בחדש שופר **בכסא** ליום חגנו שעד כמה היום הכל מכוסה, ואין אתנו יודע עד מה, להיכן הובילו הרשעים כל משפחתינו ומה יהי' בסופינו, מי יצא מכאן לשלו' וגודל הסתרת פנים בכלל וכדומה והזכרתי להם מאמר חכמז"ל בברכות (י' ע"א) אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם, אל ימנע עצמו מן הרחמים, ובירושלמי ע"ז (פ"א ה"א) הלשון ולא עוד אלא חרב על צואר האדם הקב"ה מצילו הימנו שמשה אומר ויצלני מחרב פרעה ע"ש.

ופרשתי הפסוק בתהלים (קכ"א) אשא עיני אל ההרים, מאין יבוא עזרי, עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ, דלכאורה למה לו לומר כאן סימן, מי הוא השי"ת, שברא שמים וארץ, ומהו הנרצה נשיאת עין אל ההרים לענין העזר ועיין בבני יששכר חנוכה מאמר ב' מ"ש בזה.

ונראה לפרש דלפעמים האדם מסובב מכל הצדדים, בהרים גבוהים

ורמים עד שיודע בנפשו, שאין שום מציאות בדרך הטבע להנצל משם, ואף אם יודע שסוף כל סוף יבוא הישועה בכלל, וגם יודע המאמין שהשונאי ישראלים יהי' להם מפלה, אכן כל זה אינו נחמה וחיזוק עבורו. כי יודע שחיות שלו תלוי ברגעים אחדים, לזה בא דוד המע"ה לחזק את האדם, העומד במצב רע כזה, שיאמין בהשי"ת שברא שמים וארץ ברגע חדא. וכמ"ש (תהלים ל"ג) בדבר ה' שמים נעשו, ובאות ה' נברא כל העולם, א"כ מכש"כ וק"ו שהשי"ת יכול להציל אותו ברגע חדא, אף בעת שכבר חרב חדה מונחת על צוארו, וז"ש אשא עיני אל ההרים, שהנני סגור ומסוגר ביד השונאים הארורים, בהרים סביב לי, מאין יבא עזרי, שהישועה שלי תלוי ברגע חדא, וע"ז משיב לחזקו עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ, שנברא ברגע חדא כמו כן אוכל לבטוח בהשי"ת שישלח עזרתו מקודש.

וגם הזכרתי דברי כ"ק זקיני הגה"ק מאוהעל זי"ע בתפלה למשה תהלים ס"ב בטחו בו בכל עת עם שפכו לפניו לבבכם אלקים מחסה לנו סלה עפ"י הגמ' בר"ה דבישראל אף לאחר גז"ד כשצועקין אל השי"ת הם נענים. וז"ש בטחו בו בכל עת היינו אף לאחר גז"ד. והטעם עם ר"ל דאתם עם כזה שפכו לפניו לבבכם כשאתם שופכים לפניו לבבכם אז אלקים דהוא מדה"ד מחסה לנו סלה.

ויש לרמז ביוצר ליום א' דר"ה מלך זכור אחוז קרן לתוקעי לך היום בקרן נורא וקדוש, דהנה רש"י בפ' נצבים על הפסוק ושב ה' אלקיך את שבותך וכו' כתב וז"ל ועוד י"ל שגדול יום קבוץ גליות ובקושי כאלו הוא עצמו צריך להיות אוחז בידיו ממש איש איש ממקומו כענין שנאמר (ישעי' כ"ז) ואתם תלקטו לאחד אחד בני ישראל עכ"ל. וקשה להבין מה הקושי וגם מאי נפמ"נ מאיזה מקום יהי'.

אכן י"ל דבא לרמז על גורלינו ומצבינו ברגע זו שאנחנו מסורים ביד הרוצחים וכבר הכינו כבשן האש ומכל הצדדים אנחנו מסוגרים ואין לנו שום השגה איזה מציאות להושע מידם, ורק עצה אחת נשאר שהקב"ה כביכול צריך להיות אוחז בידיו ממש איש איש ממקומו והיינו אף ממקום רע כזה יאחז הקב"ה בידו ויוציאנו מכאן.

וכבר נודע הפירש ד' צלך שכמו בצל כל מה שאדם עושה, הצל ג"כ עושה, כמו כן כל מה שאדם עושה גורם ג"כ שהשי"ת יתנהג עמו במדה הזאת כדאיתא בזוה"ק עה"פ שלח תשלח את האם, וא"כ בזה שאנחנו אוחזים ביד השופר אף במקום סכנה כזה באושוויטץ אשר הי' בקושי גדול וכרוך במסירת הנפש, עי"ז יתעורר למעלה שהקב"ה כביכול יאחוז אותנו בידיו ממש ויוציאנו ממצב הרע הנוכחי וז"ש מלך זכור אחוז קרן היינו שהקב"ה יאחוז בידיו את ישראל הנקראים קרן, בזכות לתוקעי לך היום בקרן נורא וקדוש היינו היום באושוויטץ שהוא מקום נורא וקדוש, שנעשה מזבח ע"י הקרבנות, שמקריבים שם אחב"י הקדושים.

והנה במדרש רבה פ׳ וישב במעשה יהודה ותמר הביא הפסוק (ירמי׳ כ״ט) כי אנכי ידעתי את המחשבות וכו׳, לתת לכם אחרית ותקוה, יהודה הי׳ עסוק בלקוחי אשה והקב״ה הי׳ בורא אורו של משיח ע״ש.

ולע״ד דכוונת המדרש המדרש לחזק את מצבינו הרע הנוכחי דממעשה יהודה ותמר נוכל לחזק להיות לנו אחרית ותקוה אף ברגע אחרונה דהלא כבר הי׳ הפסק על תמר הוציאוה ותשרף ובמדרש איתא שהי׳ יושבים בדין יצחק ויעקב ויהודה וגמרו שהיא זונה וחייבת שריפה וגם כבר יצאה להשרף כמפורש בקרא הוא מוצאת ופרש״י להשרף ובתרגום יונתן שלא מצאה הסימנים ותלת עינהא לשמי מרומא ובעו רחמי מהשי״ת מיד רמז הקב״ה למלאך מיכא-ל והחזיר לה הערבון ע״ש, ולא די שלא נשרפה רק באותו שעה הי׳ עוסק הקב״ה להוליד מיהודה מלכות בית דוד ומלך המשיח. ומעשה אבות סימן לבנים דאף בעת שהגיעה השעה של הוציאוה ותשרף צריכין לתלות העינים למרום ולעורר רחמיו המרובים.

ויש לרמז בזה מה שאומרים בהושענא רבה בהקפה ג׳ הושענא דמתה לתמר ובבני ישששכר כתב לפרש דקאי על תמ״ר כלתו של יהודה ע״ש. והיינו שאנחנו כעת דומים לתמ״ר שכבר דנוה לשריפה ויצאה לשריפה עכ״ז ברגע האחרונה שלח הקב״ה מלאכי מעלה ובא לה הישועה ונצמח עוד ממנה אורו של משיח כמו כן נחוץ לנו בזה הרגע הישועה.

וגם יש להתחזק שכבר נתקיים בנו נביאות חז״ל מגודל חבלי לידה שיהי׳ קודם ביאת משיח צדקינו וכמבואר בספה״ק דכמו יולדת, ע״י גודל חבלי לידה מתקרבת הלידה כמו כן ע״י הצרות והיסורים שלנו מתקרב ביאת משיח צדקינו, ובעת שעוסקים בהוציאוה ותשרף, הקב״ה עוסק באורו של משיח צדקינו שיבוא ויגאלינו, במהרה בימינו אכיה״ר.

ט

דיבורים אחרונים לפני שריפתן

ועצור במילין לא אוכל, ואספרה למען ידעו הדורות הבאים, את גודל מסירת הנפש, ודיבורים קדושים ששמעו אזני, מהני בחורים צעירים, כשעה חדא לפני הובילם לבית המוקד, דאחרי התקיעות, כשרציתי לצאת חוצה עמד בחור אחד וצעק בבכי׳ גדול,

חברים חביבים הרבי אמר לנו התחזקות דאפילו חרב חדה וכו', אני אומר לכם מיר קענען האפען אויף דעהם בעסטין, אבער מיר דארפן זיין גרייט אויף דעהם ערגסטין, למען השם ברודער לאמער נישט פארגעסין דיא לעצטע מינוט ציא שרייען מיט כוונה שמע ישראל וצעקו כולם בקול רעש גדול כל הפסוק שמע ישראל וכו' בבכי' ובהתלהבות גדולה ואחר כך עמד אחר ואמר אין אנו אומרים יישר כח להרבי בעד גודל מסירת נפשו שזיכה אותנו במצוה אחרונה מצות תקיעת שופר, אכן נברך אותו כלנו יחד שבזכות זה זאל השי"ת העלפין אז דע רבי זאל זוכה זיין ארויס פון דאנעט מיט'ן לעבין געזונדערהייט וענו כל העם בקול רם אמן ואמן.

ובעת צאתי החוצה נגשו אלי איזה בחורים, בקול בכי' ובדמעות זולגות שאולי אוכל להמציא להם כזית לחם, כדי לקיים עוד מצות סעודת ראש השנה ברגעים האחרונים, כי זה מעל"ע שלם מעת שנסתגרו בהבלאק לא בא לפיהם שום אוכל ומשקה, ולפי דעתם על פי ההלכה אין להתענות בראש השנה ולדאבון לבי לא הי' בידי מציאות למלאות בקשתם ולבוא עוד הפעם להבלאק שלהם. והי' להם יום המר הזה יום תענית ומתוך התענית הובילו אותם לבית המוקד השם ינקום נקמת דמם במהרה.

וראה במדרש רבה אסתר פ"ט אות ד' וזה"ל ולאחר שעשה העץ הלך אצל מרדכי ומצאו שהי' יושב בבית המדרש והתינוקות יושבים לפניו ושקים במתניהם ועוסקים בתורה והי' צועקים ובוכים ומנה אותם ומצא שם (י"ב) כ"ב אלף תינוקות השליך עליהם שלשלאות של ברזל הפקיד עליהם שומרים ואמר למחר אהרוג אלו התינוקות תחלה ואח"כ אתלה את מרדכי והי' אמותיהם מביאות להם לחם ומים ואומרות להם בנינו אכלו ושתו קודם שתמותו למחר ואל תמותו ברעב, מיד היו מניחין ידיהן על ספריהם ונשבעין בחיי מרדכי רבינו לא נאכל ולא נשתה אלא מתוך תעניתנו נמות וכו' ע"ש.

הרי שכבר הי' לעולמים נוסח זה שעוד המן הרשע קבץ ביחד התינוקות וקודם שמסרם להשומרים מנה אותם כדי שלא יחסר אחד מהם ולגרום עי"ז שיעשו מסחר וחליפין זה בעד זה.

ומה שלא רצו לאכול רק למות מתוך תענית, אולי יש לרמז בזה להמבואר במדרש הובא בילקוט שמעוני פ' וירא עה"פ ויבואו אל המקום וזה"ל אברהם דומה כמי שעושה חתנות לבנו ויצחק דומה כמי שעשה חופה לעצמו ע"ש, הרי מזה דענין קידוש ה' במסירות נפש יחשב כיום

החתונה וחופה ובשו"ע אה"ע סי' ס"א ברמ"א ונהגו שהחתן והכלה מתענין ביום חופתן ובב"ש סק"ו בשם מהר"ם מינץ ב' טעמים א' משום דהוא יום סליחה דידהו ונמחל עונותיהם ב' שמע ישתכרו ולא יהי' דעתם מיושבת עליהם ע"ש ובקדושת לוי פ' חיי שזה הי' ענין שאמר אליעזר לא אוכל עד אם דברתי דברי ע"ש. והרוקח כתב בשם אגדה הטעם שמצוה החביבה על האדם יש להתענות כדרך שעושין חסידים הראשונים שהי' מתענין על מצוה החביבה כמו לולב וכדומה ע"ש ובס' ויגש אלי' מנהגי ק"ק אלגיר סי' ק"ד אות ט"ו שיש מנהגים שמתענים יום קודם החופה ועיין שלחן העזר סי' ו' אות א' לידיד"נ הגאון מטשאף ז"ל הי"ד ע"ש. וא"כ י"ל דמה"ט לא רצו התינוקות לאכול ולשתות כי הי' חביב אצלם המצוה כיום חופתם שמתענים.

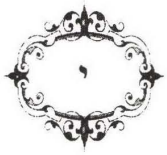
ובזכרי מה שראו עיני ושמעו אזני באותו מעמד ביום הנורא יום ר"ה, שבחורים צעירים כאלו יהי' להם כח וגבורה לקדש ש"ש ברבים בדעה צלולה, הנני מהרהר שבצדק איתא בספה"ק שהזמן מעורר את הנעשה בו מעולם ואחרי דמבואר במדרש דעקידת יצחק הי' ביום ר"ה, הרי נתקדש יום הזה לדורות עולם שיהי' יום זה מוכן ומוכשר למי שרוצה לקדש שם שמים ברבים במסירת נפש כמו שנעקד יצחק אבינו ע"ג המזבח ביום זה. וזה שעמדה להני בחורים צעירים שזכו להתקדש ולקדש ש"ש ברבים באופן נעלה כזה. וכעי"ז בסנהדרין ק"ב (ע"א) בעת רצון עניתיך עת מזומנת לטובה ע"ש.

ומה נעים בזה לפרש דברי חכמז"ל בברכות (ס"א ע"ב) בשעה שהוציאו את ר"ע להריגה זמן ק"ש הי' והיו סורקין את בשרו במסרקות של ברזל, והי' מקבל עליו עול מלכות שמים, (פרש"י קורא קריאת שמע) אמרו לו תלמידיו רבינו עד כאן, אמר להם כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה בכל נפשך אפי' נוטל את נשמתך, אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו, ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו ע"ש. וכבר דקדקו המפורשים על הלשון הייתי מצטער, דהי' צ"ל הייתי מצפה, וגם תיבת מתי יבוא לידי צ"ב. גם תיבת אמרתי נראה כמיותר. וגם כי מצוה להתפלל שיבוא לנסיון למסור נפשו. ובירושלמי ברכות (פ"ט ה"ה) איתא דר"ע הוה קיים קומי טונסטרופים רשע והגיע עונתה של ק"ש והתחיל לקרות ק"ש ושחק אמר לו הרשע או שאתה עושה כישוף שלא תרגיש בהיסורין או שאתה משחק להכעיסנו. א"ל ר"ע לא רחש אנא ולא מבעט ביסורין אנא אלא כל ימי קראתי פסוק זה והייתי מצטער ואומר אימתי יבואו שלשתן לידי וכו' וכדון דמטת בכל נפשי והגיעה זמן ק"ש ולא אפלגא דעתי לפום כן אנא קרי וגחך לא הספיק

לומר עד שפרחה נשמתו ע"ש. ומדויק בשלונו שעיקר השמחה הי' שהי' אז זמן ק"ש.

ולפי הנ"ל א"ש דכבר פירשו המפורשים מה שכתוב כי עליך הרגנו כל היום שזה קאי על כוונת ק"ש שצריך לכוון במסירת נפש בד' מיתות וזה נחשבנו כצאן לטבחה דהמחשבה בק"ש חשוב כמעשה בפועל וזה שאמר כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה דהיינו שבכל יום ויום הי' מקבל עליו מסיר"נ בק"ש והרגיש ממש היסורין כאילו נידון בד' מיתות עכ"ד.

והנה הזמן של ק"ש כבר הי' מוקדש לר"ע כהרגל שנעשה טבע שבאותו שעה נתעורר לבו למסור נפשו לה' מכח שבכל עת וזמן ק"ש הי' מקבל עליו מסיר"נ והרגיש ביסורין, ולכן הי' בטוח שבאם יצטרך למסור נפשו לה' בשעת זמן ק"ש אז יעמוד בנסיון בחשק ובשמחה דהא יהי' לו לסיוע כל אותן הימים שקבל עליו מסיר"נ באותו שעה, ורק תמיד הי' מפחד שמע יגיע הזמן למסור נפשו לה' בפועל באיזה שעה אחרת ביום, שאין אותו השעה מוקדש ומורגל עוד לזה. וז"ש בשעה שהוציאו את ר"ע להריגה זמן ק"ש הי' ושמח מאד שזכה שבשעה כזו שהוא כבר מוקדש ומוכן אצלו לקדש ש"ש הגיע השעה למסור נפשו בפועל וז"ש כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה היינו שבכל ימי קבלתי עלי מסיר"נ בזמן הזה. אמרתי היינו שזה הי' תפילתי מיוחדת מתי יבא לידי ואקיימנו היינו באיזה זמן יבא לידי. ועכשיו שבא לידי היינו שבא לידי עכשיו בזמן ק"ש שכבר מוקדש ומורגל לזה והזמן מסייע לי לא אקיימנו בתמי' - וזה שמדייק הירושלמי שאמר ר"ע דכיון דהגיע זמן ק"ש לכן אני שוחק כי לזה התפלל כל ימיו שאם יצטרך למסור נפשו אז יהי' בזמן ק"ש. וזה בוודאי מותר להתפלל שאם יצטרך למסור נפשו אז יהי' בשעה כזאת שהשעה יסייע לו לקדש ש"ש באופן נעלה. וזה נחמד בס"ד.

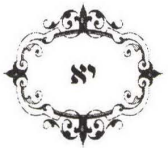
מצות לולב ואתרוג ומצות סוכה באושוויטץ

קל להבין שתחת יד הנוגשים הנאצים במחנה אושוויטץ בלתי אפשרי

הי׳ לקיים כל מצוה הכרוכה בביצועה פעולה חיצונית שאפשרי לראותה בעינים. היות שהנאצים עלולים היו, את כל מי שפגשו בבצוע מעשה מצוה כזאת, לרצחו נפש. ועל כן אפשר לתאר עד כמה קשה וכרוכה במסירות נפש היתה קיום מצות נטילת לולב ואתרוג בחג הסוכות. הקושי היה כפול, ראשית עצם השגת ארבעת המינים בתנאים ששררו במחנה היתה בלתי אפשרית, ושנית אם בדרך נס הצליחו כבר להשיגם. הי׳ קשה לקיים המצוה מבלי שהס״ס ישגיחו בדבר. אולם בע״ה עלה בידי להשיג פעם לפני חג הסוכות אתרוג ולולב ישן מלפני שנה שהביאו אתם יהודי לאדז שהובלו אזי למחנה אושוויטץ. כך יצא לי שהיו בידי שלושת מינים, אתרוג ולולב וגם ערבות שלקטתי על יד הנהר שעבר על יד המחנה. ואת שלושת המינים העברתי בסתר לעוד יהודים בכדי שיוכלו לקיים מצות נטילת לולב, ולשמחת לבם לא היתה גבול שבמצבם העגום הזה יוכלו לקיים מצות לולב לכל הפחות. ואת המצוה הזאת קיימו אז בחרף נפש ובגבורה עילאית.

בשו״ע תרנ״א סעיף י״ב מבואר דד׳ מינים מעכבין זה את זה ע״ש ובשו״ת מהרי״ק שורש מ״א סק״ג הביא בשם בעל השלמה שאם חסר לו אחד מהד׳ מינים יברך על השאר שיש לו ע״ש. וזקיני הגאון ז״ל בחכם צבי סי׳ קס״א כתב דדעה זו היפך משנתינו והיפך כל הפוסקים ע״ש. והב״י הביא דעת ר״י מאורליינש דביו״ט ב׳ דחסר כשר ה״ה אם חסר איזה מין לגמרי יטול שאר מינים וראב״י חולק והא״ז הסכים לדעת ר״י והב״י חולק ע״ש. ובסידור דרך החיים וחיי אדם כלל קמ״ט דבחסר מין אחד ינענע בלי ברכה ע״ש.

גם מצות סוכה עלה בידי אז לקיים, היות שבפינה אחת עבדו כמה יהודים בהתקנת מטות וספסלים, אז ביקשתי מהם כמה נסרים, שחברתי יחד וכיסיתי עליהם קצת סכך, וכך ביניתי סוכה עבורנו, אולם הישיבה בסוכה זו היתה כרוכה בסכנת נפשות היות שאנשי הס״ס עברו במקום הזה בכל שעות היום כדי להשגיח על עבודת היהודים שם, ואם היו מוצאים מי שהוא יושב שמה בסוכה ואוכל, שזה הי׳ איסור חמור להמצא שם מי שאינו עובד שם והי׳ מכים אותו מכות רצח. ובאופן כזה תפסו פעם את בני יקירי זלמן ליב נ״י בעת שאכל כזית באותה הסוכה, ובנס נשאר בחיים אחרי המהלומות הכבידות שניתכו אז על ראשו וגופו, גם בזה אפשר לעמוד על מסירת נפשם העילאית של היהודים בתוך מחנות המות האיומות, עבור מצות השי״ת, ועל מידת הקרבתם העצמאית עבור כבודו ית׳ בכל זמן ועת שהמצוה רק באה לידם.

ההצלה הניסית של חמישים בחורים בהיותם כבר בבית המוקד ממש

עובדא נוראה העולה על כולם אספר לדורות, ועובדא דהוי כך הוי. בליל שמחת תורה הובילו הרוצחים לבית המוקד לערך חמישים בחורים צעירים הנותרים עוד בהמחנה, וכאשר באו לתוך בית המוקד, אמרו להם הרוצחים שירחצו את עצמם, להיות נקי וטהור, כי כן הי׳ דרכם לומר לכל הקדושים שנשמדו בתנורי הגאז הללו, וזה הי׳ רק מסוה ואמצעי פיתוי זעיר לרמות את הבאים לבית התופת הלז, כאילו הם עומדים להשתלח לחירות אחרי כן.

אמנם הילדים הללו, שידעו בבהירות מה צפוי להם בעוד איזה רגעים אחדים, לכן התגברו במסירות נפש עליונה על מצב רוחם ועל המציאות העגומה שבה המה נמצאים, וענה אחד ואמר חברים יקרים היצט איז דאך שמחת תורה, אמת מיר האבען נישט דא קיין ספר תורה צים טאנצין, אבער דער רבונו של עולם איז דאך דא מיט אונז, לאמער טאנצען מיט איהם, בעפאהר מיר ווערין פארברענט. ותיכף התלכדו כולם יחדיו במעגל ריקודים, והי׳ מזמרים הפסוקים אשרינו מה טוב חלקינו ומה נעים גורלנו וגם וטהר לבנו לעבדך באמת, בניגונים הידועים, והקולות של שירה וזמרה הי׳ בוקעת מתוך חדרי בית המוקד. והתלהבות הנערים בשירם וזמרם עברו כל גבול.

והנה השומרים הנאצים שעמדו בחדר החיצונה מוכן לפתוח עליהם הגאז, בשמעם את הקול זמרה נכנסו פנימה בכעס ורוגזה מצד אחד, ומצד שני מלאים השתוממות והתפעלות על שנערים אלה שעומדים על סף המות יכולים עוד למצוא עוז וגבורה בנפשם לצאת בריקודים ושירות ותשבחות. קצפו של מפקד הס״ס המנוול עברה על כל גדותיו בשמעו את התשובה של הנערים, על שאלתו לשמחה מה זו עושה ומה סיבת הריקודים והזמרה בשעה גורלית זו. כי תשובת הנערים היתה, הלא בין כה וכה אנו הולכים

להשמדה סופית בכל רגע, וזאת גופא סיבת עליזותנו, היות ששמחים אנחנו להסתלק מעולם שפל ובזוי זה, שכלבים שכמותכם המה המנהלים והקובעים בו את חוקיו והליכותיו לבני אדם הנמצאים בו. אם ישנה רק אפשרות להיפטר ממנוולים ארורים כמותכם זאת היא השמחה והחדוה העליונה עבורנו. ועוד סיבה ישנה לששון לבנו, כי עומדים אנו עוד מעט להתראות יחד עם הורינו ובני משפחותינו אשר רצחתם בשפלות ועינויים על אנושיים, ובזה יאופשר לנו להתאחד שוב עם משפחתינו.

הקצין הנאצי הסאדיסט התמלא כעס עד להתפקע וצעק לעומתם אני אלמדכם לקח ואפר את מחשבתכם הזאת, להרוג אתכם בפעם אחת באופן מהיר, אאריך את תקופת גסיסתכם ככל האפשר, ואעביר אתכם למקום מיוחד, שבו יטפלו בכם באופן מיוחד בכל מיני עינויים ויסורים נוראים, וחתיכות חתיכות יחתכו מגופכם החי עד שנשמתכם תצא מכם לאט לאט מתוך סבל בלתי אנושי.

הנערים לא שעו לדבריו ולצווחותיו והמשיכו בשירם וריקודיהם ברוב התלהבות ודביקות אין סופית וצחקו בפניו עד שהי׳ נראה בעיניו שעושים ליצנות ממנו ואינם יראים ממנו ומדיבוריו. ומתוך כעס גדול העמד הרקידה שלהם והובילם לחוץ מבית במוקד חזרה לתוך המחנה והכניס אותם לבלאק מסוגר עד שיסדר להם העינויים קשים כאשר אמר.

אך בעזרת השי״ת נתהווה להם נס גדול כי ביום מחרת בהשכמת הבוקר הי׳ מוכן טראנספארט גדול מכמה מאות אנשים ליסע משם למקומות עבודה שונים בגרמניא, ועלתה בידם חיש מהר שרובא דרובא מהחמישים נכנסו בתוך הטראנספארט השיירה החדשה ויצאו מתוך מחנה אושוויטץ ונשלחו למקומות עבודה שונים במדינה. והמעט מזעיר שנשארו עוד באושוויטץ נתערבו בבלאקים שלא יהי׳ נכרים, ובאופן הזה ניצלו כל החמישים נערים ממות לחיים, והי׳ לנס ופלא בכל המחנה.

נודע כי בימי הה״ק מבארדיטשוב זי״ע בעל קדושת לוי הי׳ גזירה רח״ל שלא יניחו ללמוד הילדים את תורתינו הקדושה והרשעים תפסו הילדים והובילו אותם למרחקים למען ישכחו כל דת היהודים, וכאשר בא יום הדין הנורא ר״ה ויוהכ״פ עוד הי׳ בזכרונם התפלה ותקיעת שופר אבל הלא לא הי׳ לפניהם אפילו סידור להתפלל, וזכרו את עצמם מן ענין אמירת תהלים אבל הלא גם זאת לא הי׳ יודעים בעל פה, ויעצו זה לזה כי זוכרים הם עוד לכל הפחות הניגון מן אמירת תהלים והסכימו יחד, וצעקו בקול גדול את הניגון של אמירת תהלים, ובזה פעלו ועוררו מדת הרחמים ונתבטלה הגזירה ושבו בנים לגבולם ע״כ סיפור המעשה, וכמו כן נוכל לומר על ענין זה שלא הי׳

בידם לא ספר תורה ולא שום סידור רק ע״י הניגונים נתעורר רחמים עליהם וזכו לישועה חוץ לדרך הטבע.

נס ע״י עטרה מטלית כ״ק זקיני הגה״ק מסיגוט זי״ע

אמרתי לספר לדורות נס ופלא שהי׳ לי בשבוע האחרון טרם כלות המלחמה. הנה על הטלית שלי הי׳ העטרה של כ״ק זקיני הגאון הקדוש מסיגעט זי״ע בעהמח״ס ייטב לב אשר קבלתי במתנה מכ״ק חותני (הראשון) הגה״צ מלימאנוב ז״ל וכמובן שהיתה יקרה לי מאד מאד. ובעת שהרוצחים הוציאו אותי ואת ב״ב מביתי חוצה להוביל לאושוויטץ לקחתי בידי הטלית עם העטרה הנ״ל, בהיות לבי בטוח שתהי׳ לי לסגולה ושמירה שכל זמן שהנני מתעטף בו הנני שמור מן המזיקין, ומכל מיני פורעניות המתרחשות לבוא לעולם. ועל כן היתה כל מגמתי ושאיפתי בשעת הרס עולם להתעטף בטלית זו בכדי להנצל מחרב הרוצחים השפלים ימ״ש.

אמנם כשנלקחנו למחנה אושוויטץ לקחו מכולנו את כל חפצינו, וממילא הוצרכתי בעל כרחי להפרד גם מטליתי עם העטרה אהובי לדאבון ושברון לבי ונפשי, ותיכף בבואי למחנה העבודה חקרתי ודרשתי על המקום שהחפצים והבגדים מונחים שם, ועלה בידי להגיע למקום הלז בתואר לעבוד שם לסדר החפצים טובים אשר שלחו משם למדינתם, ובתוך העבודה מצאתי גם הטלית שלי ובקושי׳ גדול עלתה בידי להכניסו להבלאק שהייתי שוכן בתוכו.

אך היות שבתנאים שבמחנה עם השומרים הקאפו״ס הרשעים לא הי׳ שום אפשרות להיות בטלית גדול כזה אפי׳ תחת הבגדים ובכן חתכתי אותו, ועשיתי ממנו טלית קטן ואותו לבשתי מאז כל הזמן עד איזה ימים טרם השחרור הסופי ע״י האמעריקאנער.

וגם לבישת טלית קטן כזה היתה כרוכה פעמים בסכנה מפני שכולנו היינו מלובשים במלבוש הרשמי של אסירי המחנה וע״י לבישת טלית קטן

כזה התנפחה צורתי החיצונית והי׳ ניכר השינוי, ואם הי׳ תופסים אותי בצורה כזה, הייתי עלול לקבל עבור זה מכות רצח עד לנפוח נשמתי ח״ו.

וכך איתרע פ״א כשיצאתי מבית המרחץ ועמד ראש השומר ״פעניקס״ ימ״ש שהי׳ ראש הממונה בבית המרחץ להשגיח שלא יקחו יותר ממלבוש אחד, והוא הי׳ קומוניסט גרמני לשעבר ועבור חטאיו קבל תפיסה לכל ימי חייו ועתה נתמנה לשומר עלינו וכאשר הביט בנפוח היתר שגרם הטלית קטן שלי, צוה עלי לגשת אליו בכדי שיוכל לברר מה גורם לכך. ובמששו את בגדי מצא הטלית קטן שלי, ומיד חמתו בערה בו כי מעולם לא ראה בגד בצורה כזה, ושאל אותי מה זה ועל מה זה, וכדי שלא יחשב שגנבתי זאת אמרתי לו שזהו (מלבוש אלוקי) ״איין ג-אטטעס קלייד״ שהבאתי עמי עוד מביתי, והתחיל תיכף ומיד להוריד על ראשי ועל גופי מכות רצח בזעקות גדולות עלי וצוה עלי בא אתי להחדר שלי ושמה אלמוד אותך קצת אודות הרבש״ע.

בשמעי את הפקודה הנוראה הזאת הסתמרו בי שערות ראשי כי כל אחד הי׳ יודע את הפירוש של אותה פקודה מן הראש הצורר הזה. שפירושה ח״ו מות בטוח תחת ידיו הגסות ע״י מכות רצח אכזריות, אולם מה יכולתי לעשות, נאלצתי ללכת אחריו לחדרו ושם התחיל בהכאה חדשה מלא כעס ורציחה וצווח עלי כדברים האלה ״חזיר שכמותך אתה מדבר עוד מ״ג-אטטעס קלייד״ בו בזמן שהנך רואה בעיניך שבכל יום ויום משמידים לעיניך את בני עמיך ובני משפחתיך בכל מיתות משונות ואכזריות, בתנאים שכאלה הנך עדיין יכול עוד להזכיר את שם השי״ת ולהאמין בו ובהנהגתו את העולם. איך יעלה על שפתיך ועל שכלך שישנו רבש״ע בהעולם שהוא מנהיג העולם מדוע איננו מונע מהנאצים להעבירכם מן העולם בעינויים ויסורים שדוגמתן עוד לא סבלו בני אדם עלי אדמות, אלא מן הסתם לית דין ולית דיין ח״ו ועוד דיבורים קשים כאלה.

ואני שכבתי על הארץ כמעט כאבן דומם מרוב יאוש ודכאון רוח ומרוב היסורין וההכאות עד שהדם הי׳ מבקבק כמעט מכל חלקי גופי, עד שענה ואמר לי שאעמוד בעצמי ולהגיד לו הסבר מספיק ואם לאו אז לא אצא מחדרו בחיים.

וכמובן שמצבי בשעה זו הי׳ נורא כי ידעתי בנפשי שעלול הוא האכזר הלז להרגני נפש אם לא אמצא לו איזה תחבולה מחכימה להסביר לו להשקיט הרציחה שבו, ועל כן אמרתי לו אמשול לך משל למה הדבר דומה לפראפעסער גדול המפורסם בכל העולם שהוא איש מוצלח לעשות נתוח

על גוף חולה ומסוכן, ופעם נקרא לשר גדול לעשות לו נתוח כזה, וכדי לבצע את הנתוח התחיל לחתוך חתך עמוק ורחב בתוך גופו של החולה וגם חתך בתוך גופו חתיכות שונות כפי מה שראה לנחוץ.

והנה לדוגמא אם אומן מנעל מסתכל מן הצד במעשי הפראפעסער ואינו מבין שום דבר על דבר המחלה ודרך רפואתה, ישתומם ויחשוב בלבו, ראה נא כיצד הוא מענה ומייסר את החולה האומלל הזה ללא תכלית וסיבה, לא די לו במחלתו הנוכחית שהוא בא ומוסיף לו עוד יסורים נוראים גדולים כאלו בחתכו את גופו הנאה באמצע הגוף לחתיכות, הלא אם אני מתקן מנעלים לא אחתוך העור במקום היותר נאה ומשובח, וכי ס״ד שהפראפעסער לא יגמר מה שנחוץ לו לעשות מכח אומן הזה שאינו מבין ומשיג מה הוא עושה. דע״י זה שאין אחר מבין ומשיג מה הוא עושה לא יפסיק הוא מלגמור מה שרואה נחיצות לעשות.

כך הענין עם הנהגות הבורא יתברך שמו, האמת הוא שאנחנו אין משיגים ואין מבינים כל הנהגתו, ולמה עושה החתיכה במקום היותר נאה בתוך כלל ישראל, עכ״ז עלינו לדעת, שבזה, שקצרי דעת כמונו, אנשי בשר ודם, אין משיגים ומבינים הנהגתו יתב״ש, עי״ז אינו מתקטן ח״ו אצלינו. והסברתי לו משל זה באריכות ההסבר וסיימתי לו במליצה מכ״ק אאמו״ר הגה״ק ז״ל הי״ד המזוכר בבנין דוד פ׳ חיי (אות) שאמר הרה״ק מוהר״ש מיעריסלאב ז״ל דלכן הי׳ זקן כי לא הי׳ לו מעולם קושיות על הנהגות השי״ת וקבל הכל באהבה, כי הי׳ ירא שמא יאמר לו השי״ת אם אינך מבין אז עלה השמימה ותראה שהכל הוא על מכונו ולטובה, וכאשר לא רציתי עדיין לעלות לשמימה, לא רציתי להרהר אחר מדותיו של הקב״ה, עכדה״ק. כמו כן עצתי שגם הוא לא ישאל הרבה קושיות על השי״ת כי אולי עי״ז יקראו אותו לעלות השמימה, ובידעי שגם הוא מקוה עוד לצאת חפשי ולהתחיל לחיות חיי נחת ע״כ יותר טוב לו שלא להקשות כלל על הנהגת השי״ת.

ובריך רחמנא שדברי מצאו חן בעיני הקאפו הרשע, ובצחוק קל על שפתיו אמר לי הנך יהודי פקח ותוכל ללכת מכאן לשלום, ומהיום והלאה תוכל לבוא לבלאק שלי ותקבל מהמאכלים הטובים שבבלאק שלי, נוסף על מה שקבלת בבלאק שלך, באופן כזה נצלתי בעזרת השי״ת ממות בטוח ואכזרי ואודה לה׳ כי טוב כי לעולם חסדו.

נס הגלוי על ידי הטלית קטן הנ״ל

במחנה שהייתי חונה היינו לערך חמשה עשר מאות יהודים, ואיזה שבועות לפני שנשתחררנו ע״י האמעריקאים, טלטלו אותנו ממקום למקום, ועיקר כוונתם הי׳ להרחיק אותנו ממקום שהאמעריקאים מתקרבים ובאים כדי שלא ניפול ביד האמעריקאים ולהשתחרר, ובשבת קודש האחרון לפני השחרור כבר שמענו מרחוק קול חיצים וברקים קול יוריות ותותחים של האמעריקאים, והי׳ ניכר שהמה כבר קרובים למחנה שלנו ונתמלא שמחה לבבנו שקרוב יום הישועה, פתאום בא פקודה להרחיק אותנו ממקומינו ולהעביר אותנו למקום חדש בלתי ידוע, והפחד שלנו הי׳ שכוונתם כעת להוביל אותנו למקום שיש שם בית המוקד, כדי לקיים צוואת הרשע ימ״ש שלא להניח חי שום בר ישראל ח״ו.

והנה דרכם של הקאפו״ס הרשעים השומרים שלנו, בעת טראנספארט כזה, לחפש אצלינו, אם יש עוד מה שהוא, בעל ערך, אצל מי שהוא, בכדי שיוכלו לגזול ממנו, ובאופן זה בזזו מאתנו מנעלינו ומלבושינו הטובים האחרונים וכך התנהג הקאפו שתחת מרותו נמצאת הבלאק שלי המכונה בשם ווילי, ופשפש וחיפש אצלינו וכאשר ניגש אלי ומשמש ומצא אותי מלובש בטלית הקטן עם הציצית, מיד התקצף עלי, ואולי משום שלא מצא אצלי איזה מלבוש או חפץ מועיל עבורו, וקרע בשתי ידיו בחזקה את הטלית קטן וזרקו לתוך התנור עד שנשרף לנגד עיני.

אין כח בעטי להעלות עלי גליון את גודל הצער שהי׳ לי מאבדן הטלית קטן הנ״ל שהוא הי׳ לי למגן ומחסה בעת צרה וצוקה, ולא יכלתי להשלים עם העובדא שהטלית קטן החשוב איננו עוד, והרגשתי את עצמי מחוסר שמירה והגנה הראוי׳ לשמה, כפי שהיתה לי עד כה בהיות הטלית קטן על בשרי, ומעשה הרשע הלז הוציאה ממני התפרצות היסטעריש של בכי ויללות עד אין שיעור, בידעי שאנחנו עומדים בימים האחרונים לפני הישועה וצריכים אנו רחמים גדולים ושמירה מעולה לצאת לחיים ולשלו׳.

ובני יקירי ר׳ זלמן ליב נ״י הנמצא על ידי ניסה לנחמני על אבידתי

שהלא כל החמשה עשר מאות יהודים שאתנו, אין להם טלית קטן מרגע הראשונה שבוא לאושוויטץ, ומה לי לעגם נפשי כל כך, אין לנו אלא להסתכל כלפי מעלה כאשר הי׳ בעזרתינו עד עתה, כן נזכה שיוציאנו בקרוב למרחב.

והנה הובילו אותנו למרכבת משא על מסילות הברזל, ושמו אותנו בתוך קרונות-הבקר שבהם נדחקנו בצפיפות איומה אחד על גבו של השני, וישבנו איש על יד אחיו מחוסרי אונים, בתוך דוחק וחום מחניק מבלי מזון ומשקה כידוע צורת הטראנספארטים של הגרמנים עם קרבנותיהם היהודים, וחכינו רק על בואם של האמעריקאים, שישחררונו חיש מהר מידי המחבלים הזידוניים הללו.

והנה באמצע הלילה כשניסינו להרדם קמעה, זאת היתה בעצם מן הדברים הקשים ביותר בתנאים בהם נמצאנו בתוככי המרכבת, כי צורת שינתנו היחידה והאפשריות היתה רק זאת, שאיש ישים את ראשו על כתף חבירו וינסה לישן מעט אם יעלה בידו לבצע דבר זה בהצלחה. הקאפו ווילי ששמר על קרונינו הי׳ משתרע על ספסל ארוך שאותו העמיד באמצע הקרון, ואנו הצטרכנו להצטמצם בשאר המקום הנשאר בהצטופפות איומה. ואני השענתי את ראשי על כתף בני היקר זלמן ליב נ״י שישב על ידי. אך אחרי שעלה בידי אחרי קושיים מרובים להרדם קצת, נתעוררתי על ידי בני שהתלונן שכתפו זה שראשי נשען עליו כואב לו עד למאד, ואמר לי בזה״ל טאטע עם טיט מיר אזוי ווי. איך קען עס לענגער נישט אויסהאלטען והוא מבקש אותי שאשים ראשי על כתף חבירי שיושב לידי מצד השני, כדי שלא יסבול יותר כאבים מהשענת ראשי על כתפו. ובהשקפה ראשונה הייתי מרוגז על הפרעתו את שינתי באופן כזה, אך נעניתי כמובן לבקשתו ושמתי את ראשי על כתף רעי מצד שני, וכן בני נ״י הניח ראשו על כתף אחת מצד שלו, וכמעט באותו רגע נתעוררנו מקולות נפץ אדירים, שנגרמו מידי להקת עראפלאנע״ן אמעריקאים שהשגיחו מלמעלה במרכבת הזאת, ובחשבם שנוסעים בו חיילים גרמנים הפציצו אותו כהוגן, פצצות האויר התעופפו סביבינו ברעש מחריש אזנים, ולפתע פתאום עבר בינינו, זאת אומרת בין ראשי וראש בני, במקום שאותם החזקנו לפני רגע. פצצת הרס קטנה, ופגע ישר בקאפו ווילי ששכב שרוע על הספסל וקטעה בבת אחת את שתי ידיו, מובן מאליו שהוא התפרץ בשאגות פראיות מרוב כאב ויסורים, והתחנן אלינו שנצילו ממות יסורים. חבריו המריעים התלוצצו ממנו בהיותו במצב נורא כזה, בלגלגם עליו, נו ווילי קענסט דו נאך מיט דיינע הענד רייסין אונד פארברענען א

טלית. והוא התחנן רק שיצילוהו, וממני ביקש סליחה על מעשהו, ושאתפלל עבורו שישאר בחיים.

הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל

במד"ר פ' מקץ (צ"א י"ג) עה"פ ויאמר ישראל למה הרעתם לי להגיד לאיש העוד לכם אח מעולם לא אמר יעקב אבינו דבר של בטלה אלא כך אמר הקב"ה אני עוסק להמליך את בנו במצרים והוא אומר למה הרעתם לי הה"ד נסתרה דרכי מה' עכ"ל. הרי דבזה שבניו אמרו שיש להם אח ויעקב חשב שעי"ז עשו לו בניו רעה. בזה גופא עסק השי"ת לטובתו להמליך את יוסף. וכן הי' אצלי שמה שהקיץ אותי בני שיחי' שהי' נראה בהשקפה ראשונה לרעה, נתגלה תיכף שבאותו הרגע עסק הקב"ה לטובתינו ולהציל את נפשותינו.

ונודע פירוש הפסוק בתהלים (קכ"א) הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל וצ"ב כפול הלשון דאם לא ינום מכש"כ שלא יישן וגם לא יישן הוא לשון פועל יוצא. ואומרים בשם מלך מוויען, שפעם אחת לא הי' יכול לישן כל הלילה והתחבא כאיש פשוט ויצא לשוק, וראה שרוצחים הרגו לילד והניחוהו בבית הרה"ק ר' שמשון מווינא ז"ל כדי לעשות עליו עלילת דם, וע"י המלך ניצול וקרא להה"ק הנ"ל ואמר לו פירוש פסוק הנ"ל שהקב"ה הוא שומר ישראל כזה שעד שאינו מניח לאחרים לישן כדי להציל עמו ישראל עכ"ד.

וכן זכינו ששומר ישראל לא הניח את בני נ"י לישן באותו רגע, והיה נס בתוך נס, כי מקרה כזה שאשכב על כתפת בני נ"י לא הי' חדשות, ופעמים אין מספר שכבנו כן ובשום פעם לא הקיץ משנתו, ואף גם זאת שיקיץ אותי מרוב היסורים שא"א לו לסבול יותר, הי' ג"כ שלא על פי הטבע. כי הי' שומר אותי ובריאות גופי במסירות נפשו ממש בכל משך העינוי והעבודה. ועתה פתאום קם עלי בלי שום רחמנות על מצבי הרע והקיץ אותי להסיר ראשי מעליו. אין זה כי אם אצבע אלקים לראות הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל.

ולא אמנע מלהעלות עלי גליון מה שבמשך כל ימי עינוי ועבודה, וביותר בששה חדשים האחרונים שעבדנו בעיר בראסווייג ומחנה הדירה הי' רחוק מהעיר כמה פרסאות, ובכל יום בהשכמת הבוקר הובילו אותנו ממחנה הדירה למחנה העבודה, ובלילה חזרנו למחנה הדירה, וכנודע שהסכנה היתה גדולה על הדרך ובמחנה הדירה ובמחנה העבודה מרוב ההכאות הנאצי"ם ימ"ש.

ואני הייתי רגיל לנגן בחשאי עם בני זלמן ליב נ"י פסוקי תהלים מזמור (קכ"א) עם הניגון שעשה עליו כ"ק דודי אדמו"ר מרן הקדוש מוהר"ר בן ציון הלברשטאם זי"ל הי"ד, ובהפסוקים עזרי מעם ה', הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל, ה' ישמור צאתך ובואך, הרגשנו כאילו כל זה כיוון דהמע"ה רק עבורינו להתחזק באותו מצב האיום והנורא.

וכאשר קרה נס הנ"ל התחלנו לנגן בקול רם מזמור הנ"ל, וביותר הפסוק הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל, ונתחזק לבבינו שהשי"ת בוודאי יהי' בעזרנו גם להלאה וישמרנו לצאת לחיים ולשלום.

והנה כבר הזכרתי בריש ההקדמה שהי' אצלי התהלים דפוס קטן עם פירש תפלה למשה מכ"ק זקיני הגאון הקדוש רבינו משה טייטלבוים זי"ע אבד"ק אוהל בעהמח"ס ישמח משה ונחמה יחידה וסגולה ברוכה היתה לי בכל דרך עינויינו ודכוי נפשינו ובו שמתי כל תקותי ותוחלתי, וגם בעת ישבנו באפס כוחות בתוך הקרון לא הרפינו מדברי דוד המלך המשורר האלוקי ומצאנו בתוך דבריו הקדושים חזוק ועדוד לעמוד מול נחשול הפורעניות המתרחשות עוד לבוא עלינו. מעט מזעיר מאנשי המחנה אמנם האמינו עוד בפסוקי תהלים ובתכליותו הממשי כאמצעי לתשועה גדולה, ולדאבון נפשינו היתה המציאות העגומה הפוכה מזה, כי רובם שהי' אתי בקרון הרכבה לגלגו והתלוצצו מאתנו שאומרים כסדר תהלים, בתקוה שרק הוא יצילנו מצפרני חיתי הטרף הנאציים.

אמנם אחרי מאורע מופתי הנ"ל שהוא הי' נס גלוי באופן התרחשותו, הצלחנו בעזהי"ת לשכנעם שכנוע גמור בתרופתו ואמיתותו של ספר תהלים זה, עד שבאו אלי החפשים הישראלים שעד כה התלוצצו אודות אמירת התהלים שלנו, וביקשו ממני שאמשיך באמירת התהלים באמרם היות שרואים אנו בעליל את יד ההשגחה העליונה, בהנקמה מידי הצורר הקאפו הזה בצורה נוראה כזאת עבור שרפו את טליתכם, ואם כן הדבר, אנו יכולים גם להגאל לחלוטין מידי הצוררים הנאציים.

אחרי התרחש המאורע המופלא הזה, שבו נצלנו שנינו, אני ובני ממות

בטוח על ידי הטיית ראשינו לצד השני, שבאופן כזה נתן ריווח לפצצת המות לעבור בינינו, ולפגוע בגוי השוכב על הספסל, ניתנה לי הזדמנות נוספת לעמוד על סגולתו המיוחדת של הטלית המקודש של זקיני זי״ע, שגם אחרי השרפו בידי הערל, עמדה לי סגולתה לבצע שתי פעולות בחדא מחתא, את פעולת הצלת חיינו, ונגד זה פעולת הענשת מחרפינו הקאפו ווילי. ואף בפעם הזאת הודיתי להשי״ת על רוב חסדו וטובו.

אכילת עשב בימים האחרונים

עוד ראיתי להעיר באותה פרשה של המרכבת המות הלז, שלא ניתנה לנו שום מזון ומשקה, והרעבון והצמא עברה כל גבול עד שהגענו לשערי מות מרוב יסורי רעב, יצאנו החוצה ולקחנו מהעשבים הצמחים בשדות ואכלנו אותם כמות שהם, והעשב הזה שימש לנו בתור מאכל מעודד ומחזק בשעת צרה כזאת, ואיפשר לנו בזמן ההוא להמשיך להתקיים ולחיות. אז ראיתי בעליל את פירושו של הפסוק ״קוץ ודרדר תצמיח לך, ואכלת את עשב השדה״ . כי אז נוכחנו לדעת בכח תזונתו של העשב וגם בסגולות רפואתו עבור מחלות שונות כפי משמתמשים בו בצורות שונות לשם רפואה והבראה, היות שבמצב גופנו הירוד, יכולנו להתגבר על חולשתינו ורפיון נפשינו הודות לעשבים הללו, שאותם אכלנו אז ועל ידיהם התקיימנו עד שהשגנו איזה מאכל אנושי אחר חוץ ממנו. (ואולי על אותו העת זלגו עיני אדה״ר דמעות. פסחים קי״ח ע״א).

נודע די״ג מדות שהתורה נדרשת המה מכוונים נגד הי״ג מדות של רחמים הכתובים בתורה זה כנגד זה ומדת ק״ו הוא מוערר מדת א״ל. והרה״ק הרבי ר׳ בער זי״ע פירש בזה מה שמשה התפלל על אחותו במדת א״ל (א״ל נא רפא נא לה) ורצה לעורר מדת א״ל, השיב לו השי״ת במדת ק״ו (ואביה ירק ירק בפני׳) היינו למוד ק״ו ויתעורר מדת א״ל לגרום רפואה עכדה״ק הובא בבני יששכר כמ״פ.

והנה הק״ו הראשון בבריאת העולם אמרו הדשאים כמבואר בחולין (ס׳ ע״א) בשעה שאמר הקב״ה למינהו באילנות נשאו דשאים ק״ו בעצמן

ומה אילנות שאין דרכן לצאת בערבוביא אמר הקב״ה למינהו אנו על אחת כמה וכמה ע״ש. וי״ל דלכן זכו הדשאים שניתן בהם כח הרפואה כיון שהם למדו הק״ו הראשון, ועי״ז עוררו מדת א״ל ומדת הרפואה, בדין הוא שיטלו שכרם מדה כנגד מדה. וכעת בעת ההדפסה מצאתי דבר זה בשם הרה״ק ר׳ יחזקאל מקוזמיר ז״ל.

וכאשר באותו מעמד עמדנו בסכנה גדולה בכל רגע ורגע, וגם היינו רובם ככולם מסוכנים מבלי ניתן לנו שום רפואה. לכן בראותי שנתגלגל הדבר שניתן לנו האפשירות לאכול עשב השדה, נתתי שמחה בלבי, והי׳ לבי בטוח בזה, ובזכות שלש עשרה תיבות שאינן חוזרת ריקם, כי ע״י אכילת הדשאים שנשאו ק״ו בעצמן יתעורר מדה הראשונה של הי״ג מדות של רחמים ואחריו עד גמר כל הי״ג מדות של רחמים ויהי׳ לנו רפואות וחסדים מרובים בישועה קרובה.

ואמרתי עוד לסימנא טבא אכילת הדשאים בעת ההוא, דבמס׳ ר״ה (י״ז ע״ב) עה״פ ויעבור ה׳ על פניו ויקרא מלמד שנתעטף הקב״ה כש״ץ ואמר כל זמן שישראל חוטאים ישעו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם. ודקדקו הרבה מהקדמונים דכוונת חז״ל בתיבת יעשו היינו יעשו ממש כמדותיו ית״ש מה הוא רחום וכו׳ והרבה ס״ל יעשו היינו יקראו במו פיהם ע״ש.

ונודע דברי בעל הפלאה ז״ל דלפי דעת הזוה״ק והאר״י ז״ל דמדה הראשונה הוא מדת א״ל, א״כ אי אפשר לאדם שיהי׳ א״ל אלא ע״כ מן מדת א״ל נשמע להוראה דהכוונה באמירה בעלמא סגי ומפרש בזה בנוסח הפייט א״ל הורת לנו לומר שלש עשרה ר״ל דממדת א״ל יוצאה הוראה דסגי לומר שלש עשרה והקב״ה מוחל עונותיהם עכדה״ק. ועיין בבני יששכר אלול מאמר ברית כרותה ובמאמר הפורים דבזמן שהי׳ צריכים לישועה כתבו הלכה הזאת לישראל דסגי באמירה והוא הנאמר שם ״דברי״ שלום ואמת עי״ש.

ולפי הנ״ל דהדשאים נשאו ק״ו הראשון ונתעורר על ידן מדת א״ל, ושוב איכא ראי׳ להלכה דסגי אמירה שלש עשרה לעורר רחמים לכן בעת ההוא שחכינו בכליון עינים על רחמי השי״ת להשאר בחיים, לכן כשניתן לנו אז האפשריות לאכול עשב השדה ראיתי בזה התחלתא דישועה בעזהשי״ת.

השחרור ע״י האמעריקאים ודרשה הראשונה

ביום רביעי בשעת צהרים נוכחנו לדעת לפתע שהשומרים של שער המחנה התחילו לברוח ממשמרותיהם בהשאירם אותנו חפשיים לנפשינו בלי כל משמר. אז ידענו תיכף מה פירושו של בריחתם זאת, והאמעריקאים עומדים להגיע בכל רגע אל המחנה. והנה לא עברה אף שעה והמאשינען עם האמעריקאים הגיעו אל המחנה. לשמחתנו ועליזות נפשינו לא היה סוף וקץ, ואיש נפל על צווארי אחיו וחיבק ונישק מרוב התלהבות וששון. אותי הרימו על שכמם באמרם שאני גרמתי להם הרבה להצלתם על ידי שנפחתי בהם רוח של עדוד והתחזקות נפשית בכל העתים של שעת הרס וסכנות נפשות, ועל ידי הגדת התהלים השפעתי למעלה שיפדונו מלרדת לבאר שחת. וברכנו ברכת הודאה לשהי״ת בעינים זולגות דמעות, ופניתי אליהם בדברי, רבותי, עלינו לומר כעת שמע ישראל ברות התלהבות ומסירות נפש, כי עלינו לקבל כעת עול מלכות שמים בלבב שלם. דעד עכשיו לא היינו מוכשרים כל עיקר לקבל עלינו עול מלכות שמים בהיותנו עומדים כל יום על סף המות, אמנם כעת שבחמלת ה׳ עלינו יצאנו לחירות עלינו לקבל עול מלכות שמים בהתלהבות ובשלימות.

ובזה י״ל המדרש רבה סוף פ׳ כ״ח א״ר פנחס ובקריאת שמע הי׳ עוסק ולא הפסיק שנאמר למען יזמרך כבוד (בשעה שרכב מרדכי על הסוס) ע״ש.

ונראה עפי״ד כ״ק זקיני הגאון מליסא ז״ל בעל חו״ד בביאור דברי רש״י פ׳ ויגש ויבך על צואריו אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו ואמרו רבותינו שהי׳ קורא את שמע והוא פלא אם הי׳ זמן ק״ש מדוע לא קרא גם יוסף אז ק״ש. אכן נודע דענין ק״ש הוא קבלת מסירה״נ ומובן דאיש המדוכא ביסורים שחייו אינם חיים בניקל לו למסור נפשו, לא כן איש מלא ברכת ה׳ ואפ״ה מוסר נפשו לה׳ זהו חשיבות, וכל זמן שהי׳ נעלם יוסף מעיני אביו והי׳ לו חיי צער, לא הי׳ חשיבות אצלו המסירת נפש והי׳ מצפה שיעזור לו השי״ת לחיי נחת ולראות את בנו החביב, והי׳ שמחתו לאין קץ וחייו הי׳ חיים, לכן קרא ק״ש שהגיע העת המוכשר למסור נפשו לה׳ עכדה״ק.

ולפי״ז א״ש גם מרדכי דכל זמן שהי׳ הגזירה להשמיד ולהרוג את היהודים והי׳ בסכנה גדולה לא הי׳ רבותא המסירת נפש אכן כעת שנתהפך הכל לטובה ובמדרש ששלחה אסתר והביאה ז׳ אלף נושאי כלי זמר והלכו לפניו בכל העיר וקראו לפניו ככה

יעשה לאיש ואז הרי ראה שחייו יש איזה חשיבות לכן קרא אז ק״ש לקבל עליו מסירה״נ.

ובזה יש לשלב סיום תוה״ק לתחלתה עפי״ד הרמב״ן ולכל המורא הגדול מדת הרחמים, כענין שכתוב אותו תקדישו והוא מוראכם ע״ש וא״כ הרי זמן כזה יש להחיות חשובות לכן אז העת בראשית **ובמדרש ברית אש** לקבל עליו מסירה״נ והבן.

ובפשטות י״ל ע״פ הירושלמי ברכות (פ״ג ה״ד) דעבד פטור מק״ש דכתיב שמע ישראל וכו׳ ה׳ אחד מי שאין לו אלא אדון אחד יצא זה שיש לו אדון אחר ע״ש. (ועיין בישמח משה פ׳ יתרו על המדרש מהיכן זכו ישראל לק״ש ובדרכי אמונה אות ז׳ ע״ש). והנה אסתר אמרה ואלו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי ופי׳ באלשיך דאחשורוש הסכים לעבדם והמן כתב לאבדם וא״כ הרי הסכימה אסתר שיהי׳ עכ״פ המכירה לעבדים וממילא היו אז פטורים מק״ש ולכן כעת שראה מרדכי מפלת המן ונתבטל המכירה לעבדים ונתחייבו בק״ש לכן קרא אז ק״ש והבן.

ואמרתי אז לפרש הפסוק (תהלים ל״ה) כל עצמותי תאמרנה ה׳ מי כמוך ובילקוט שזה קאי לאחר תחיית המתים שאז יאמרו עצמותיו של אדם שירה ע״ש.

ואולי י״ל דקאי גם על זמן הזה, שאם אנחנו מביטים על עצמותינו ורואים שב״ה המה בריאים ושלמים אף אחרי גודל ההכאות ועינוים שעבר עלינו, אז רואים בחוש כוחו של השי״ת שהצילנו מיד הרוצחים הללו ימ״ש. וז״ש כל עצמותי, בזה שאנחנו רואים שיש לנו כל העצמות, **תאמרנה** זה גופא אומר ה׳ מי כמוך שרק בכח השי״ת זכינו לזה והבן.

ובזה פרשתי הפסוק (תהלים כ״ב) אספרה שמך לאחי בתוך קהל אהללך והיינו דוגמא דשמים מספרים כבוד א׳ דע״י שרואים השמים ניכר גדולת השי״ת. וז״ש אספרה שמך לאחי ומפרש שאין כוונתו לספר בפה רק בתוך קהל בזה שאני עומד בתוך קהל שנשארתי בחיים בזה גופא אהללך והבן.

ובזה יובן מ״ש בתפלת נשמת ואלו פינו מלא שירות כים וכו׳ אין אנחנו מספיקים להודות וכו׳ על אחת מאלף וכו׳ נסים ונפלאות שעשית עמנו וכו׳ ע״כ אברים שפלגת בנו וכו׳ הן הם יודו וכו׳ ונודע פירש רבנו הבעש״ט הקדוש זי״ע בהא דמתחלה קאמר אין אנחנו מספיקים להודות ואיך מסיים ההיפך ע״כ אברים שפלגת.

ולהנ״ל יש לפרש דהדין הוא דהמציל מזוטו של ים הרי אלו שלו דקנאו ביאוש. וא״כ אחרי שעשה הקב״ה אתנו נסים ונפלאות כאלה אשר לא הי׳ שום כח בנו להנצל ברוב חסדי השי״ת וא״כ שוב כל הרמ״ח אברים אינם שלנו יותר רק של הקב״ה שהוא הציל אותנו מזוטו של ים וממילא

המה משועבדים לעבודתו ית״ש וכשרואים הרמ״ח אברים זהו בעצמו נותן שבח והודי׳ להשי״ת.

וז״ש ואלו פינו וכו׳ ולשונינו וכו׳ אין אנחנו מספיקים, והיינו דכל זמן שאנו חושבים שהרמ״ח אברים המה שלנו, אז אין אנחנו מספיקים להודות וכו׳. אכן אחרי שמזכיר הנסים ונפלאות שעשה השי״ת אתנו והרי ע״י הנסים קנה אותנו השי״ת שכל הרמ״ח אברים המה שלו. ע״כ אברים שפלגת בנו וכו׳ היינו שכולם שלך הן הם יודו היינו הרמ״ח אברים בעצמם יודו וישבחו - ומסיים כל עצמותי. וכנ״ל שבזה שיש לי עוד כל עצמותי, תאמרנה, זה בעצמו אומר ה׳ מי כמוך והבן.

וראיתי במראה יחזקאל עה״ת פ׳ חיי לכ״ק חו״ז הגה״ק ז״ל שכתב וז״ל והוא שאמצר הוציאה ממסגר נפשי לא בשביל עצמי רק להודות את שמך כי נפשו היתה משתוקקת מאד לזמר שירות ותשבחות וכדמשמע בזוה״ק שע״כ אמר בסוף תהלים כל הנשמה תהלל שלא הי׳ יכול להספיק ולרוות צמאונו בכל הק״נ מזמורים שאמר עד שסיים כל הנשמה תהלל עכלה״ק. ולפי״ד הנ״ל יש להוסיף דאחרי כל ההודאות שאמר על הניסים שנעשה עמו הי׳ מסיים שבזה גופא שנשאר לו הנשמה אחרי הרדיפות והצרות מהשונאים זה גופא הוא מהלל להשי״ת והיינו כל הנשמה תהלל והבן.

סיבה טובה מן השמים

ואזכיר חסדי השי״ת שאחרי החירות נודענו שהסיבה טובה מה זכינו לישאר בחיים , הי׳ זה מה שטלטלו אותנו ממחנה האחרונה שהיינו שם עד שבת האחרון כי לא הי׳ באפשירותם להוביל אותנו למקום בית מוקד כרצונם הרע, מחמת שנתקלקלו הדרכים ונפסקו כל הגשרים שעל הדרך ע״י האמעריקאים ואלמלי נשארנו על מקום הקודם הי׳ עוד עצות לרשעתם ח״ו.

ונזכרתי מה ששמעתי כמה פעמים מק״כ דודי אדמו״ר מרן הקדוש מוה״ר בן ציון הלברשטאם מבאבוב ז״ל הי״ד לפרש הפסוק בפ׳ מקץ

ויבואו בנ״י לשבר בתוך הבאים כי הי׳ הרעב בארץ כנען, ויוסף הוא השליט על הארץ הוא המשביר ודקדק באוה״ח הקדוש למה הוצרך לחזור כאן שהי׳ רעב בארץ כנען וגם הא דיוסף הוא השליט הוא מיותר לכאורה. ופירש דתוה״ק מלמדת אותנו להתחזק באמונה שלימה בהשגחת הבורא על כל צעד וצעד. ואף שנדמה לפעמים בעיני בשר שענין נסיעתו ומעשיו הוא לרעתו,לסוף נתגלה שהכל הי׳ סיבות טובות מן השמים לתכליתו, וכמו ירידת בני יעקב למצרים שהי׳ נראה לעיני כל שהוא מחמת צרת הרעב בארץ כנען אכן האמת הי׳ כל זה מן השמים כדי שיתגלה כל הענין עם יוסף.

וז״ש ויבאו בנ״י לשבור בתוך הבאים כי הי׳ הרעב בארץ כנען והיינו שגם ביאתם הי׳ נראה משום צרת הרעב כמו שאר הבאים, אכן התוה״ק מסיימת דבאמת הי׳ ביאתם משום ויוסף הוא השליט הוא המשביר ולתכלית התגלות כל זאת הי׳ ירידתם למצרים עכדה״ק. וכמו כן ראינו בעינינו שמה שהי׳ נדמה לעין כל שהנסיעה היא לרעה ח״ו נתגלה אח״כ שנסיעה זו הי׳ הסיבה טובה מן השמים בעזהי״ת.

במדרש רבה פ׳ נח (פ׳ ל״ד) עה״פ צא מן התיבה הביא הפסוק הוציאה ממסגר נפשי ותמהו המפרשים הלא בעת שאמר לו השי״ת צא מן התיבה למה לו להתפלל על היציאה הלא נצטווה לצאת. ובמדרש תנחומא איתא כשהי׳ נח בתיבה הי׳ מתפלל תמיד הוציאה ממסגר נפשי אכן ממדרש רבה נראה דקאי על עת שכבר אמר לו הקב״ה צא מן התיבה, וגם לשון ממסגר נפשי צ״ב.

ונראה עפיד״ק רבינו הבעש״ט הקדוש זי״ע לפרש הפסוק א׳ נקמות ה׳ עפ״י משל לשר שחטא לפני המלך וגדלו עוד יותר ועי״ז שראה גודל חסדו וטובו של המלך זה בעצמו הי׳ לפניו לנקמה להתבייש שחטא כנגד המלך וז״ש א׳ ממדת החסד נקמות ה׳ שהשי״ת נוקם ע״י החסד עכדה״ק.

ובזה פירש כ״ק אאמו״ר הגה״ק ז״ל הי״ד בבנין דוד פ׳ ויצא (אות מ״ז) הגמ׳ בברכות (י״ז ע״א) ומה שחטאתי לפניך מרק ברחמיך הרבים היינו למחוק העונות ע״י שישפיע לו רחמים רבים אבל לא ע״י יסורין וחלאין רעים עכ״ד. וזה כשראה נח שהקב״ה הצילו והתנהג עמו ברחמים התבונן שזה כדי שיתבייש ויעשה תשובה לכן התפלל הוציאה ממסגר נפשי היינו על הנפש שיזכה לעשות תשובה שלימה ולהודות להשי״ת והבן.

א״י עפי״ד ישמח משה פ׳ נח וברב טוב פ׳ במדבר דלעבוד ה׳ בגלוי

בלי מחשבת פיגול הוא מדריגה גדולה ועבודה אמיתית, ובסתר הוא דבר קל להיות זך בלי סיג, וכ״ז בעת שהעובד ה׳ הוא בכבוד, משא״כ בדורו של נח או בגלות מצרים שלא הי׳ שום חשיבות העובד ה׳, אז הי׳ גם בגלוי דבר קל להיות בשלימות בלתי לה׳ לבדו, ע״ש מה שפירשו בזה.

וזהו שהתפלל נח אחרי שניצל, ויהי׳ תפארת וכבוד העובד ה׳, והי׳ ירא שלא יצטרך לעבוד ה׳ רק בהתבודדות, שלא יפול לו מחשבות זרות, לכן התפלל הוציאה ממסגר נפשי שלא אצטרך מהיום והלאה לעבוד ה׳ בהסגר רק שאזכה לעבוד ה׳ גם מכאן ולהבא בגלוי בלי שום מחשבת פיגול והבן.

והנה המדרש הנ״ל פ׳ נח מסיים וז״ל להודות את שמך לתת הודי׳ לשמך וכו׳ כי תגמול עלי שגמלת עלי ואמרת לי צא מן התיבה עכ״ל, וצ״ב שמתחיל בלשון עתיד לתת הודי׳ לשמך, ומסיים בלשון עבר, שגמלת עלי.

ונראה דמרומז כאן דברי קדשו של רבינו הקדוש החוזה מלובלין זי״ע שבכל עת שזוכה האדם לישועה ואומר ברוך ה׳ על העבר, יאמר תיכף כן יעזור השי״ת גם להלאה. דאל״כ הרי זה כמעמיד ומפסיק מעייני הישועה כשמברך רק על העבר, והרמז לזה בלאה, שאמרה הפעם אודה ה׳ ולא בקשה מיד על העתיד ע״כ כתיב ותעמוד מלדת עכדה״ק, וז״ש המדרש דנח כאשר זכה לצאת מן התיבה ונתן הודאה על העבר שגמלת עלי ואמרת לי צא, כן יעזור לי השי״ת להודות לשמך לתת הודי׳ גם להלאה והבן.

מסירות נפש ממצות הנחת תפילין באושוויטץ

הנה ראינו פלא באושוויטץ ושאר מחנות השמדה שבכל יום ויום עמדו אחב"י בשורה כדי להניח תפילין בברכה ולומר עכ"פ פסוק ראשון מק"ש, אף שזה הי' סכנה גדולה אם הרשעים הרוצחים היו יודעים מזה, ומי יכול לספר את רוב הניסים ונפלאות שראינו בזאת המצוה החביבה, דהלא הרשעים לקחו מאתנו כל המלבושים שלנו וכל החפצים תיכף בעת שהגענו לאושוויטץ וגם כמה פעמים עשו חיפוש אחר חיפוש אם אין לנו איזה דבר ומי שמצאו אצלו איזה דבר הי' ממש בסכנה גדולה עכ"ז ב"ה שעלתה בידינו להטמין התפילין וזכינו להניחם בכל יום ויום והוא באמת מפלאות הבורא ית"ש.

ואמרתי להסביר עפ"י דברי הספה"ק ענין תפילין של יד ושל ראש, דיד הוא הפעולה מה שאדם עושה ומרמז על אמונה שלימה אף בלי שום הבנה והשגה רק לקיים המצוה. והראש הרי הוא המוח והשכל והחקירה ולכן אסור להשאר אף רגע בתפילין של ראש בלא תפילין של יד כי אם ישאר רק בחקירה שכלית לבד אף כרגע חדא יכול הוא ליפול בספיקות באמונה ולכן מניחין קודם תפילין של יד שמקודם צריך האדם לעשות המצות אף בלי שום טעם והשגה רק באמונה שלמה לקיים מצות הבורא ואח"כ יניח של ראש שיכול להתבונן ולהשיג המצוה, אכן כשחולץ צריך לחלוץ מקודם של ראש כדי שלא ישאר רגע בלי אמונה שלמה עכתדה"ק.

---

* קטעים מספר זר זהב הנדפס בספר מקדשי השם ח"א

ובזה י״ל כוונת חז״ל בברכות (ז׳ ע״א) עה״פ וראית את אחורי מלמד דהראה הקב״ה למשה קשר של תפלין - ולהנ״ל יובן דבאושוויטץ שהי׳ מקור השמדה, ולא הי׳ שום מציאות בעולם להתחזק באמונה על פי חקירה והבנה כי לא הי׳ לנו שום השגה מה זה ועל מה זה והעצה הי׳ רק להתחזק באמונה שלמה ע״י הקבלה המרומז בתפילין וכנ״ל. ולכן הי׳ חביבה כל כך מצות תפילין באושוויטץ שעי״ז נתחזקו הלבבות השבורות שלא לעמוד אף רגע חדא בלי אמונה שלמה אף כשאין לנו שום השגה והבנה.

ואמינא עוד להסביר ענין מסירה״נ במצות הנחת תפילין באושוויטץ, דבמדרש שוח״ט תהלים ב׳ עה״פ ננתקה את מוסרותימו אלו תפילין של יד ונשליכה ממנו עבותימו אלו תפילין של ראש ע״ש. וזה פלא דהלא זה קאי על מלחמת גוג ומגוג שהיא מלחמה אחרונה קודם ביאת משיח צדקינו בב״א. ומה זה שרוצים דווקא לבטל מאתנו מצות תפילין.

ונראה דבמדרש רבה שה״ש פ״ד עה״פ שעלו מן הרחצה ר״י פתר קרי׳ במלחמת מדין ר״ה אמר שלא הקדים אחד מהן תפילין של ראש לתפילין של יד שאלו הקדים אחד מהן לא היו עולין משם בשלום. ופירש ביפ״ת שם כי שעבדו את ידיהם למלחמה אשר ע״ז מרמז תפילין של יד ואח״ז מסרו גם את נפשם ומחשבותם לה׳ אשר ע״ז מרמז תפילין של ראש כי מעולם לא בא ספק במחשבתם הילכו אם לא אך תיכף שעבדו גופם וידיהם ולפי״ז ידרוש שעלו מן הרחצה מלשון תרגום המורה על בטחון ותקוה (בי׳ אנא רחיץ) כי תקוותם ובטחונם בה׳ הי׳ כל כך גדול וחזק עד ששעבדו מיד את גופם לה׳ ואח״ז שעבדו את המחשבה ולא הסתפקו במחשבותם בראש עכ״ל. הרי דכל נצחון המלחמה במדין הי׳ ע״י שהניחו תפילין ושעבוד גופם ונפשם לה׳ בבטחון חזק וזהו הענין שבמלחמה האחרונה שהוא מלחמת גוג ומגוג לא יניחו להניח תפילין בחשבם שעי״ז לא יעלו בשלו׳ מהמלחמה.

ונודע מ״ש הספרי הובא ברש״י פ׳ עקב עה״פ ושמתם את דברי דאף לאחר שתגלו הי׳ מצויינים במצות הניחו תפילין כדי שלא יהיו חדשים כשתחזרו וכן הוא אומר הציבו לך ציונים ע״ש. הרי מזה דמצות תפילין הוא לנו התחזקות גדול שהשי״ת ישוב וירחם עלינו וע״י התפילין אנחנו בטוחים ומקושרים בהשי״ת שאף בגולה לא יעזבינו.

וזהו הענין שדרש ר״ע טטפת טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים ע״ש והוא פלא למה דוקא במצות תפילין דיברה תורה בלשון עמים ולמה דוקא ר״ע דרש זאת.

ולהנ״ל יובן דר״ע דהי׳ בזמן חורבן בהמ״ק וחי אחר החורבן נ״ב שנה (עיין ספר הדורות אות ר״ע) ורצה לחזקם שיאמינו באמונה שלימה שישובו בקרוב לארצם, למד להם מצות תפילין מלשון העמים להורות שאף אם יהיו בגולה בין העמים ג״כ יקיימו המצות ויניחו תפילין ובזה יהי׳ להם ציונים שישובו לארצם.

ונודע מ״ש החת״ס ז״ל לפרש הפסוק וראית את אחורי ופני לא יראו שרק לאחור למפרע תראה ותבין הנהגת השי״ת שהכל הי׳ לטובה אבל ופני לא יראו לראות זאת עוד לפנים ומקודם עכדה״ק. ומשה רבע״ה כששמע זאת התאונן מאד דאיך יחזקו בתוך הגולה בגודל הסתרת פנים וע״ז הראה הקב״ה למשה קשר של תפילין היינו שגם בגולה וגם באושוויטץ יניחו אחב״י תפילין ובזה יהיו מקושרים להקב״ה באמונה ובטחון חזק שלא להביט על מה שנראה לעינים רק שישובו לארצם. והנה כבר אמרו חכמז״ל אע״ג דאינהו לא חזי מזלייהו חזי ולכן הי׳ לאחב״י גודל מסירה״נ על הנחת תפילין דבזכות התפילין יעלו בשלו׳ כמו במלחמת מדין וגם זה נתן להם כח ועוז להתחזק אף בגודל הסתרת פנים שהי׳ אז שהשי״ת ירחם עליהם ויוציאם מצרה לרוחה.

ובזה יל״פ הגמ׳ מגילה (ט״ז ע״ב) ויקר אלו תפילין ופרש״י שהמן גזר שלא יניחו תפילין ע״ש והוא פלא מדוע דוקא גזר על תפילין ולהנ״ל ניחא דידע דבזכות תפילין יעלו בשלום כמו במלחמת מדין וגם ע״י התפילין יתחזקו אף בגודל הסתרת פנים ועי״ז יוצמח להם הישועה לכן גזר שלא יניחו תפילין והבן.

ובפשטות הייתי רגיל להסביר המסירת נפש של מצות הנחת תפילין באושוויטץ לפי״ד חז״ל בברכות (ו׳ ע״א) וראו כל ע״ה כי שם ה׳ נקרא עליך ויראו ממך אלו תפילין שבראש ע״ש ועפ״י המעשה שהי׳ אצל כ״ק זקיני הגה״ק רשכבה״ג מרן בעל דברי חיים מצאנז זי״ע שרשע גדול בהיותו שיכור בא לחדרו באמצע הלילה וחרב בידו ורצה דוקא להרגו רח״ל וצעק עליו בקללות וכדומה וזקיני הגה״ק ז״ל לא השיב לו כלל רק הביט בפניו עד שעבר זעמו והלך לדרכו ואמר זקיני הגה״ק ז״ל שבאמת הי׳ בסכנה גדולה רק מחמת שלא נכנס בלבו שום פחד ומורא ממנו לכן לא הי׳ לו

שליטה עליו עכדה״ק. וכמה פעמים הי׳ לי שנפלתי ביד רשע באושוויטץ שלקח אותי לחדרו אשר הי׳ ידוע שמי שבא בחדרו לא יצא באברים שלמים ועל פי הרוב הוציאוהו גוסס רח״ל. פעם אחת הי׳ כשהרשע עבר החדר שהיינו שם אחר העבודה ושמע שאמרתי קדושה בקול רם. ונתרגז ולקחני והכני הכאות גדולות שממש לא הי׳ מציאות בדרך הטבע להישאר בחיים ובתוך ההכאות נזכרתי המעשה הנ״ל מזקיני הגה״ק ז״ל ונתחזק לבי שלא להפחד ממנו כלל וממש פתאום רוח אחרת נכנס בהרשע וזרק אותי לחוץ וניצלתי מידיו האכזריים.

וזהו הענין שהי׳ לנו מסירת נפש על מצות תפילין שבזו המצוה נאמר ויראו ממך ולא ח״ו להיפך ליראות מהם.

גם י״ל דבמנחות (מ״ד ע״א) אמר ר״ל כל המניח תפילין מאריך ימים ע״ש. ובחרדים הביא שרבינו יוסף גקטליא חלה עד קרוב למיתה רח״ל וראה ששוקלין עוונותיו וזכיותיו וחזק עצמו והניח תפילין ומיד התחיל להתרפא, ועלה ממות לחיים, כי מצות תפילין מסוגלת לאריכות ימים ע״ש. ובהרא״ש בה׳ תפילין שימושא רבא אמר אביי מערב אני בו (למניח תפילין) שאין גיהנום שולטות בו ע״ש, והרי אושוויטץ הי׳ ממש כגיהנם וגם כלנו היינו חולים לכן הי׳ מצות תפילין חביבה כל כך שתגן עלינו לאריכות ימים. ולהנצל מגיהנם.

א״י עפי״ד בל״ע דרוש כ״ד בפי׳ הפסוק כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני, איכה אוכל להורישם לא תירא מהם, שבאם האדם יודע שעל פי הטבע, הם רבים וחזקים, ואין באפשרות לנצחם, אז אני מבטיחך שתוושע, ולא תהא לך שום מורא מהם. אבל אם תחשוב בלבך, שאתה בעצמך תוכל להורישם, ותסמך על כחך, אז יש לך באמת לירא מהם עכ״ד. וכעי״ז נודע בשם הה״ק מרוזין זי״ע לפרש הפסוק תהלים (י״ג) עד אנה תסתיר פניך עד אנא אשית עצות בנפשי. דהסתרת פנים מהקב״ה הוא, רק כל זמן שאני אשית עצות בנפשי, ואז אין בטחוני מכל וכל על ה׳. אבל בעת שאדע שאין לי שום עצה, ורק לבטוח בהשי״ת אז סר ההסתרת פנים, ונגלה הישועה עכדה״ק.

ואמרתי שלזה נצטוינו להניח מקודם תפילין של יד, ואח״כ של ראש, כי תפילין דיד מניח על שמאל, כדילפינן מידכה יד כהה, והיינו שהאדם ידע שידו הוא כהה בלחי כח. ומצד עצמו אינו יכול לעשות כלום, אז עי״ז לא יצטרך לירא מהם, שעל זה מרמז תפילין של ראש כדדרשינן הקרא וראו

כל ע"ה כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, אלו תפילין שבראש, והרי באושוויטץ היינו כלנו בשבי', ולא הי' לנו שום כח מצד עצמינו להושע, ורק הבטחון בהשי"ת, לכן היתה חביבה כ"כ מצות תפילין, המרמז על מצב כזה שעי"ז קרובה ישועת ה' והבן.

א"י דבסנהדרין (מ"ו ע"א) בזמן שהאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי ובמהרש"א בח"א שם שראשי וזרועי היינו התפילין של ראש ושל יד דמארי עלמא ית"ש ע"ש, וגם איתא בספה"ק עפי"ד הגמ' בברכות (ו' ע"א) תפילין דמרי עלמא מה כתיב בהו ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ ובזמן שישראל בשפלות ובצער ח"ו ואין השי"ת יכול להתפאר בו אז כביכול הוא היפך מ"ש בתפילין ע"כ אומרת השכינה קלני מראשי ומזרועי עכדה"ק. וכבר נודע אריכות בספה"ק דאף אם אין אנחנו כדאים להגאל עכ"ז למענו יעש וזהו הענין של הנחת תפילין באושוויטץ במסירה"נ כדי לעורר המלצת זכות הנ"ל והבן.

וגם י"ל לפי"ד המדרש שוחר טוב הובא בילקוט פ' בא אר"א אמרו ישראל לפני המקום אנו רוצים ליגע בתורה יומם ולילה אבל אין לנו פנאי אמר להם הקב"ה קיימו מצות תפילין ומעלה אני עליכם כאילו אתם יגעים בתורה יומם ולילה ר"י מקרא מלא הוא והי' לאות על ידך וגו' למען תהי' תורת ה' בפיך מכאן שהוקשה כל התורה כולה לתפילין עכ"ל.

ואולי י"ל דעל אותו זמן, אמרו חכמז"ל בברכות ט"ו ארחב"א אר"י כל הנפנה ונוטל ידיו ומניח תפילין וקורא ק"ש ומתפלל מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן עכ"ל. דהא שם הי' ענין הנחת תפילין כרוך במסירת נפש והי' ממש כקרבן לפני ה'. ובמס' קידושין ל"ז ביאה דכתב רחמנא גבי תפילין מבעיא לי' כדתנא דברי"ש עשה מצוה זו שבשבילה תכנס לארץ ע"ש. ואחרי שבאושוויטץ לא הי' מציאות ליגע בתורה כלל, וגם לא הי' אפשר לקיים רובא דרובא מהמצות, ולכן הי' חשוב מאד מצות תפילין, אשר הקב"ה מעלה עליהם כאילו יגעים בתורה יומם ולילה ומקיימים כל התורה, ובזכותם נזכה לביאת הארץ בגאולה שלימה במהרה בימינו אכי"ר.

(זר זהב אות כ – כט)

ראיתי כמ"פ באושוויטץ כשהובילו אחב"י לבית המוקד ובתוכם גם החפשים אמרי לי בזה"ל רבי יודע אני שלא הייתי חי כישראל אבל שש אנכי כעת להשרף כישראל

(זר זהב אות לב)

ידוע בין החסידים המעשה שרבינו הגה"ק מרן רבי ר' אלימלך זי"ע ואחיו הגה"ק מרן רבי זושא זי"ע קבלו עליהם גלות והלכו נע ונד, ובכל מקום בואם המתיקו חבלי הגלות, וכאשר הגיעו לאושוויטץ, ורצו שם לעבור הגבול למדינת אשכנז, עמד הבע"ד עליהם ולא הניחם, והי' לו עמהם ויכוח גדול, עד שגמרו בדעתם שלא להתגרות בהבע"ד, וחזרו לגאליציען ולא הלכו כלל למדינת אשכנז, ואנחנו גולי הנאצי"ם ימ"ש, בשעת שהגענו לאושוויטץ, וראינו את המקום הנורא להבות אש, ועשן הכבשן עולה עד לב השמים, שאלתי את אחד מהעובדים היהודים, באיזה מקום אנחנו, והשיב לי בבירקענוי שהוא מקום הגבול בין אושוויטץ למדינת אשכנז, באותו רגע עלה ברעיוני עובדא הנ"ל, ולא הי' ספק אצלי שבאותו מקום הי' הויכוח של הצדיקים הנ"ל עם בהע"ד וגבר הבע"ד, והוכרחו לסוג אחור, והוא מקום אשר נצח הבע"ד ולא נמתק ע"י הצדיקים הקדושים הנ"ל, ולכן הוכן לפרעניות בעוה"ר, והעמיד באותו מקום הבית מוקד, (קראמעטארים) אשר בו נשרפו בעוה"ר רובא דרובא מהששה מיליאנען מאחב"י, ה' ינקום נקמתם.

ונודע המעשה שהי' אצל בעל הטור הקדוש שהלך עם חבירו ביער ובהגיעם לאיזה מקום פתה רצה חבירו להרגו ובקש ממנו שימתין לו לכה"פ עוד קצת הילוך, והסכים לזה וכאשר הי' כבר הלאה מזה המקום ניחם חבירו על מחשבתו הרעה ובכה מרוב צער ולא ידע מה הי' לו, ואמר בעל הטור שאותו מקום הוא מקום רוצחים מעולם ובכח המקום ההוא להכניס בכל איש העובר שם מדת הרציחה ולכן כאשר עבר מאותו מקום הוסר ממנו הרציחה.

וביי"ז מספרים ג"כ מרבינו בעש"ט הקדוש זי"ע שנסע עם התלמידים ביער והבעל עגלה הנכרי אלעקסיי פתאום הרים גרזן ורצה להרגם והתגברו עליו ואסרו את ידיו בעבותות עד שנסעו להלאה משם ותיכף התנחם הערל ובכה על מחשבתו הרעה ואמר הבעש"ט זי"ע שבזה המקום נעשית רציחה ונשרש במקום זה מדת הרציחה עכדה"ק. ומקורו בסנהדרין (ק"ב ע"ב) וילך

רחבעם שכם תנא משום ר' יוסי מקום מזומן לפורענית, הובא ברש"י עה"פ ויבא שכמה מקום מוכן לפורעניות ע"ש.

(זר זהב אות לה)

ופלא ראינו בהמחנות שאם מצאו הרשעים כנופי' עם יראים מתפללים ביחד או מדברים זא"ז הי' רודפים ומכים אותם ואם מצאו כת מהחפשים משחקים ולצים הי' מניחין אותם. והוא היפך המשנה בסנהדרין (ע"א ע"ב) כנוס לרשעים רע להן ורע לעולם כנוס לצדיקים הנאה להם והנאה לעולם ע"ש.

ראינו במחנות העבודה וביותר בשעת אפעל הידוע שעמדנו בכל יום פעמים למנות אותנו. שאם הי' חסר אחד לפי חשבונם או שאיחר לבוא או שלא הסיר הכובע בזריזות או בכבוד. אז עי"ז עשו יסורים וצרות לכלנו כמה שעות רצופים וזה הוא דרך שונאי ישראלים בהגלות. שאם איש ישראל עושה איזה חטא, אז מטילין האשמה על הכלל ישראל. ואז אין מבדילין אותו לומר כי רק הוא היחיד, גרוע ומובדל מכלל ישראל. משא"כ אם המצא ימצא שאיש ישראל עושה דבר טוב ומועיל לכל העולם, אז אין כוללין מעשיו לכלל ישראל רק מבדילין אותו מכלל ישראל ואומרים שזה היחיד עשה גדולות וטובות.

(זר זהב אות מ – מא)

ידידי הרב הגאון החסיד מוה"ר מנחם מענדל היימלך ז"ל הי"ד דומ"ץ במישקאלץ שהיינו יחד באושוויטץ הי' רגיל לחזק בהפסוק (קהלת ב') וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החשך דהעיקר הוא שלא יוקשה לאדם שום קושיא על שום דבר כי הכל מאתו יתברך שמו וכן גזרה חכמתו יתברך ועלינו לקבלו בשמחה ולהאמין שהכל לטובתינו, וידוע דבספר משלי מכנה הצדיק לחכם ורשע לכסיל, ואם אחד בא לחדר חבירו כשהוא חושך ואפלה אז יכשל בכל דבר כקטון כגדול ויוקשה לו על אי הסדר השורר בחדר, ואם ידליק הנר יראה שהכל מונח בסדר רק שהוא הלך בחושך, כ"כ יש חילוק בין צדיק לרשע דדרך צדיקים באורח מישור בלי שום קושיות ותמיהות על מה זה, כי יודע שהקב"ה מנהג העולם ונהורא עמי' שרי' ואנחנו איננו משיגים והולכים בחושך, אכן לבסוף נשיג האמת ונראה שהכל הי' בסדר, משא"כ הכסילים הם רשעים שאין להם

אמונה מתמיהים על הכל ומלאים קושיות, וז״פ תורה אור ר״ל דאותם ההולכים על פי תורה זה להם לאורה שיאיר להם הדרך ויודעים ומשיגים ומבינים הכל עכ״ד הנחמדים.

(זר זהב אות מג)

ראינו כמ״פ באושוויטץ, שהרבה מאחב״י נפלו ביאוש גדול מרוב הצרות והיסורים עד שממש נמאס חייהם בעיניהם, ורצו להיות מאבד עצמם לדעת רח״ל. ולא הי׳ לנו במה לעכבם ולנחמם רק להסבירם שממש בכל רגע ורגע קרובה ישועתינו לבוא, וחבו כמעט רגע עד שיעבור זעם. כי בשמים איכא חשבון על כל רגע ורגע שצריכין לסבול היסורין, ויש לקוות שברגע הלז כבר יהי׳ נתמלא סאתם ויבוא הישועה.

(זר זהב אות סה)

הנה בהיותינו באושוויטץ וראינו בעינינו את ההפקירות מהחפשים ולא הטו אוזן להמוכיחים כלל, ונוכחנו לדעת כמה גדולים דברי חכמז״ל, בעירובין (י״ט ע״א) הרשעים אפילו על פתחו של גיהנם אינם חוזרים בתשובה ע״ש, דהרי הבית המוקד הי׳ פתוח כסדר בלי הרף, ומדי יום ביומו, הובלו לבית המוקד אלפים ורבבות מאחב״י, ועכ״ז לא רצו להתקרב להשי״ת. ועוד טענתם בפיהם שאדרבה בעת גודל ההסתר הזה ח״ו לית דין ולית דיין, ותמוה עלינו שאף במקום הזה יש לנו עוד מסירת נפש לקיים מה שהי׳ בחוק האפשרות.

(זר זהב אות ע)

דהנה בעת שהיינו ההסגר בידי הרשעים, ולא הי׳ במציאות לקיים ממצות השי״ת, רק מעט מזעיר ע״י מסירת נפש הרגשנו שבזה המעט חשוב בשמים כאלו קיימנו כל התרי״ג מצות בשלימות, כי אם הי׳ במציאות לקיים כולם בוודאי היינו מקיימים כמו זה המעט שקיימנו במסירת נפש, ומה״ט כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה. שבזה שלומד הרי הוא מראה שעושה מה שביכולתו. ואם הי׳ במציאות להקריב קרבן בפועל בוודאי הי׳ מקריב לכן נחשב כאילו הקריב קרבן,

(זר זהב אות עב)

ובהיותי באושוויטץ אשר הי׳ ממש פקוח נפש וסכנת נפשות ואחב״י הוכרחו לאכול מאכלות אסורות והי׳ המדובר בין היראים בענין זה שהגם שעל פי דין יש היתר לאכול המאכלים אכן מה נעשה בזה שעי״ז נולדים מדות רעות ומגונות ח״ו אשר מזיק לנפש ועניתי ואמרתי העצה שמבואר באגרא דפרקא אות קכ״ו שהאריך בענין זה שאף אם האדם נתפטם אצל אבותיו במאכלות אסורות אין טענה לפטור מן הדין באמרו שאבותיו גרמו לו כי כאשר יתגדל וישים כל לבו לא׳ אמונה השי״ת יעזרהו להתם כל החלאה ולא יאונה אליו כל און ואברהם אבינו יוכיח שנולד מטפת תרח ונתגדל אצלו כאשר שם לבו אל ה׳ והשי״ת מצא את לבבו נאמן אמר לו לך לך מארצך וממלדתך ומבית אביך ומה״ט אמרו חז״ל דבזכות אמונה נגאלו אבותינו ממצרים דבזוה״ק איתא דאלמלא לא הוי טעמו ישראל נהמא דמצראי לא הוי באים לידי שעבוד. וע״י שטעמו מלחמם קנו לעצמם איכות החומרות ומדות רעות ובזכות אמונה נגאלו ממצרים עכדה״ק ועצה זה הי׳ לנו גם באושוויטץ להתחזק באמונה שלימה בהקב״ה ועי״ז יעזרהו להתם כל חלאה אשר גורמים המאכלים אסורות.

(זר זהב אות פ)

בכיות מאמי מורתי הי״ד

שמעתי מאמי מורתי הצדיקת ע״ה הי״ד שאמרה בבכי׳ בעתים האחרונות שהי׳ הצרות מתגברות משעה לשעה **״רבש״ע אדער דער לאכט אונזערע אויגען און שכל מיר זאלין משיג זיין דיינע דרכים, אדער העלף אונז לויט אונזער שכל״.**

(זר זהב אות קז)

הנה ראינו פלא בעת החורבן הנורא, דרובא דרובא מאחב״י לא עשו שום השתדלות להנצל נפשם מיד הרוצחים ימ״ש, רק נתנו אוזן קשבת לשקריהם שמוליכים אותם רק לעבודה, ולא יגעו בנפשות, וכאשר באנו לאושוויטץ, ונוכחנו לדעת מהחורבן הנורא, עמדנו משתומם, הלא לב יודע מרת נפשו, ואיך הנחנו לסמא את עינינו, וכצאן לטבח יובל. והייתי רגיל לדבר דברי חיזוק שאחרי שכל הצרות המה גמר חבלי לידה, לכן הי׳ כן בהשגחה עליונה, שלא לראות בעינינו, ושלא להרגיש כלל בלבבינו, וכאשר כן הי׳ ג״כ במצרים, דהלא מתחלה לא באו בני יעקב למצרים לגור

שם רק לשבור אוכל. וא״כ אחרי פטירת יעקב אע״ה ועלו לא״י לקברו, למה באו חזרה למצרים, ולא חשו להיות בארץ לא להם. וע״כ שכל זה הי׳ סיבה מהשי״ת לשכוח הכל, וז״ש דכיון שנפטר יעקב אבינו, חזינן דנסתמו עיניהם ולבם, שלא ראו ולא הרגישו מה שלפניהם. מחמת שהי׳ מוכרח להיות השיעבוד מן השמים שו״ר כעי״ז במעגלי צדק לכ״ק חו״ז הגה״ק מדעעש ז״ל ע״ש.

(זר זהב אות קלז)

והנה מקום אתה פה להודות להשי״ת על מה שלערך ששה חדשים שעבדתי בעיר בראנשווייג בתואר אויטא מעכאניקער והי׳ עבודתי כל היום לנקות חתיכות ברזל ומתכות מהחלודה שעליהם, והי׳ לי האפשירות להטמין בהתיבה הספר תהלים עם פירוש תפלה למשה מכ״ק זקיני הגה״ק מאוהעל זי״ע ולגמור תהלים כמה פעמים ביום. אף שהס׳ ס׳ השומר עלינו עמד מרחוק והי׳ פחד שלא יתפוס אותי בזה וכמובן, ודברי כ״ק זקיני הנ״ל הי׳ לי לחיזוק גדול בעת ההוא שאף בתוך הצרה הגדולה לשורר ולזמר בבטחון חזק שהשי״ת יוציאנו ממצר ועוד נזכה להודות ולהלל להבורא ית״ש מתוך נחת והרחבת הדעת דקדושה ולראות בישועתן של ישראל וגאולה קרובה בב״א.

(זר זהב אות קמח)

"*rescue us from our pursuers, and release our soul from confinement*" (*Tehillim* 142:8). May we be *zocheh* to live to see the *geulah sheleimah*, and to go to up Tzion with a glad song, with the coming of *Mashiach Tzidkeinu,* speedily in our days, *Amein.*

opened wide the gates of Heaven and awakened Hashem's mercy, keeping us alive."

With eyes overflowing with tears, we thanked Hashem. Turning to the jubilant crowd I said:

"*Rabboisai*! Let us all say *Shema Yisrael* with fervor and *kavanah.* Let us wholeheartedly accept Hashem's absolute sovereignty. Until today, standing at the threshold of death, we were in no condition to accept G-d's rule. But now, being liberated, by the grace of G-d, we can accept His sovereignty with total dedication."

Remember, the verse, "*All my limbs will say, 'Hashem, who is like You?'*" (*Tehillim* 39:10), applies to the present moment. Finding all of our limbs intact after the countless beatings and the torment we suffered, we recognize the Hand of G-d who saved us from our enemies. Loudly we proclaim: "*All my limbs will say*" - the fact that all our limbs are whole and unbroken, cries out, "*Hashem, who is like You*!"

In closing, I want to mention the great kindness of Hashem Yisbarach, for after the liberation we learned how we were saved from certain death. The reason why the Germans moved us from place to place until the final Shabbos was because they were unable to carry out their plan of bringing us to the extermination camp in order to be killed and burned. The railroad tracks were uprooted, and the bridges destroyed. Hashem had foiled their evil plans to grant us life and joy.

So let us *daven* to Hashem, that just as He helped us during this time of pain and distress, so may He

the *tallis* was incinerated by that evil kapo, the *segulah* helped in two ways: saving our lives while punishing the kapo Willy at the same time. I thank Hashem for his abundant kindness.

Grass and Herbs for Food

We were left on the train without food or drink. Tormented with hunger, we lived on grass and herbs that we gathered in the fields; the foliage took the place of bread. I could not help thinking of Adam's curse, "*[The earth] will bring forth thorns and thistles for you, and you will eat the grass of the field* (*Bereishis* 3:18). For the first time in my life, I realized the nutritious and medicinal value of herbs and grasses. Amazingly, the grass stilled our hunger somewhat and kept us alive until we received more substantial food.

Liberation

It was Wednesday afternoon. Suddenly we saw the SS guards running away, leaving us to go as we pleased. No doubt, the American forces had to be close by and about to enter the camp. Within less than an hour, the first American tank rolled into the camp. Pandemonium broke loose; we embraced and hugged each other. Cheering loudly, the men picked me up and carried me on their shoulders.

"Rabbi, you were the one to help us survive! Your encouragement, your *Tehillim* in the worst of times

. . *Hashem will guard your departure and arrival*," we felt as if *David Hamelech* had us in mind when writing these words, in order to encourage and hearten us in our dreadful condition.

During all of my days in the concentration camps, I carried with me a small *Sefer Tehillim* with the commentary of my ancestor the saintly Rabbi Moshe Teitelbaum of Ujhel, better known as the *Yismach Moshe.* It was a source of solace and hope during the most harrowing times. Even while being crammed in that cattle wagon, we found comfort in the inspired words of *David Hamelech.* Only very few of the people in our camp believed in the power of *Tehillim* to bring about rescue and redemption. Sad to say, most of the men in our wagon made fun of our saying *Tehillim* and our faith in Hashem.

However, the miracle that happened to us on that cattle car convinced many people of the truth and the power inherent in *Tehillim.* In fact several unobservant Jews who, until now, had ridiculed our saying *Tehillim* asked me to continue singing, saying, "we see the terrible calamity that befell the kapo as his punishment for burning your *tallis*. We now firmly believe that we will be liberated from the hated Germans."

By adjusting my head slightly from one shoulder to another enough space was created for the shrapnel to pass, striking the kapo sleeping on his bench. This miracle proved to me the effectiveness of the *segulah* (protective power) of my ancestor's *tallis*. Even after

palace and told him, "Let me explain to you the verse, *'Behold, He neither slumbers nor sleeps, the Guardian of Israel.'* This is what it means: G-d keeps others from sleeping, and thereby guards and saves His people Israel." He then told Rabbi Shimshon about what he had seen during his own sleepless night.

In that same vein the Guardian of Yisrael caused my son's shoulder to hurt. I had fallen asleep on his shoulder many, many times, and he had never woken me before; he was always mindful of my health and comfort. Now, suddenly he experienced such pain that he was forced to wake me up. This was truly a sign from heaven, showing that the Guardian of Yisrael neither slumbers nor sleeps.

In connection with this, I would like to tell you about the tremendous impact this verse and the recitation of *Tehillim* made on the other prisoners, especially during our last six months of captivity; we were imprisoned in a labor camp in the city of Braunschweig to the north of Germany. Early every morning, we had to march several miles from our camp to our labor site, returning again at night. On the way, the German guards would mercilessly beat any prisoner who fell out of step.

While marching, I used to sing quietly with Zalman Leib, the moving psalm, *"Essa einai el heharim"* (*Tehillim* 121) to the melody composed by my uncle, the saintly Bobover Rebbe, Rav Benzion Halberstam *H'yd*. When singing the words, *"My help is from Hashem . . . Behold, He neither slumbers nor sleeps, the Guardian of Yisrael.*

deadly course, the shrapnel whizzed on, striking kapo Willy on his bench, slicing off both of his hands. Howling at the top of his voice, he begged for help. But the people jeered, "*Nu*, now you don't have hands any more to tear up and burn a *tallis!*"

"Please, please, help me, save me!" he screamed in agony. Turning to me he wailed, "Rabbi, please forgive me! Pray for me that G-d should spare my life!"

The Guardian of Yisrael Neither Slumbers nor Sleeps

In His mysterious way, Hashem takes things that seem to be painful and turns them into instruments of blessing. And so, being awakened by Zalman Leib, which at first annoyed me, turned out to be the channel through which Hashem rescued both of us.

This miracle brought to mind a story relating to the verse, "*Behold, He neither slumbers nor sleeps, the Guardian of Yisrael*" (*Tehillim* 121:4).

One night the Austrian emperor, unable to fall asleep, dressed up as a commoner and went walking down the streets of Vienna. There he noticed two men carrying a corpse, which they dumped in the cellar of Rabbi Shimshon of Vienna's house. Obviously, they planned to accuse him of murdering a Christian child, and launch a pogrom against the Jews of Vienna. The next morning, the emperor invited the Rabbi to the

broke into a fit of hysterical weeping. My son, Zalman Leib, tried to put me at ease.

"Look," he said soothingly, "the fifteen hundred Yidden here have not worn a *tallis katan* since the day they arrived in Auschwitz. Why be upset? Hashem, who has helped us until now, will spread His wings over us and release us from distress in a short time."

We were marched to a railroad platform and loaded into cattle cars; we stood pressed up against each other, without food or water, in the stifling heat. We were hoping that the Americans would arrive before the Germans could harm us. Sleep would bring relief, and the only way we could sleep was by resting our heads on the shoulder of the fellow next to us. Resting my head on Zalman Leib's shoulder, I managed to doze off. Willy, the kapo, was sleeping soundly; stretched out on a wooden bench he had placed in the middle of the wagon. Before long, Zalman Leib woke me.

"Tatte," he moaned, "my shoulder hurts so badly; I can't take the pain. Could you please lean your head on the other fellow's shoulder?" For a moment I was upset at being awakened, but I quickly changed position leaning my head on the other fellow's shoulder.

Suddenly, we heard a deafening roar. Bombs came crashing down all around us. The American flyers obviously thought that they were hitting a German troop transport. A piece of shrapnel came hurtling between Zalman Leib's shoulder and myself, precisely where I had been resting my head seconds earlier. Following its

An Open Miracle

I was transferred to a labor camp that held fifteen hundred Jewish prisoners, where I was put to work. A few weeks before our liberation by the American forces, the Germans evacuated the camp, and began moving us around to prevent us from being set free by the Americans. On the Shabbos before our liberation we could clearly hear the sound of the explosions of the American artillery shells. Happily, we realized that the Americans were approaching; our camp-liberation was at hand! Suddenly, an order was given for us to line up. "You will be taken to a different location!"

"This is it," we thought, fearing the worst. "They are going to finish us off before the Americans can find us."

Whenever we were shipped to a new camp, the kapos would search the prisoners for things to steal, taking shoes, clothes, or hidden valuables. Willy, the kapo in charge of our barrack frisked every inmate, hoping to find something worthwhile. When it was my turn, all he found was my *tallis katan* with the *tzitzis*. Angry at the paltry haul, he tore up the *tallis katan* and threw the pieces into the burning stove.

My heartache at losing my *tallis katan,* my symbol of G-d's protection, is difficult to describe. I could not come to terms with the fact that my precious *tallis katan* was no more. Feeling utterly defenseless and vulnerable at this critical point in time, I suddenly

we must still realize that just because we, shortsighted humans, cannot grasp G-d's management of the world, that does not diminish His supremacy."

I concluded with an insight I heard from my father z'tl, H'yd: The reason why the Rav of Yaroslav had lived a long life was because he never questioned G-d's ways; he accepted any adversity he encountered with love. He used to say, "I am afraid that G-d will tell me, 'If you question my ways, come up to heaven, and from that vantage point you will see that everything is proper and equitable.' Since I had no desire to go to heaven yet, I never called G-d's actions into question."

Summing up my answer, I said, "My advice to you is this: Don't ask questions about the way that G-d is handling the affairs of the world. If you do, you may be called to heaven for the answer. I know that you too, are hoping to be set free one day and to start a new life. So I suggest that you not challenge G-d's ways, unless you would like to join him sooner than expected."

Thank G-d my words impressed the kapo.

"You're a smart Jew," he said with a smile. "Ok, I'll let you go. And from now on you can come to my barrack, and pick up a good meal on top of the meager meal they serve you."

That is how Hashem rescued me from certain death. I give thanks to Hashem for He is good and His kindness endures forever.

suffer tortures the likes of which no son of man has ever been made to bear. This I know is sure: There is no judge and there is no justice in this world!"

I was lying on the ground, an inanimate stone, deep in melancholy and my spirits low – pained and bruised so badly that blood was oozing from every part of my body. I lay in this condition until the kapo commanded me to stand up and give him a good answer to his tirade. He wanted to know why I still believed in G-d. I knew he would not hesitate to kill me, if he was dissatisfied with my answer.

"Let me explain it to you with a parable," I said with a rasping voice. "A renowned surgeon was called in to perform an operation on a gravely ill, high ranking officer. To remove the life-threatening obstruction, he made a deep incision and cut out large chunks of diseased tissue. Now, if a simple shoemaker was to watch the surgery he would be horrified, and think: 'this butcher is piercing and cutting up the poor officer for no good reason. When I repair shoes, I certainly don't cut up the beautiful soft top leather!'"

"I ask you, Foenix, do you think the surgeon will change the necessary procedure because of the criticism of the ignorant shoemaker? No, he would definitely take all the steps that are necessary to save the patient's life."

I continued, "The same can be said about G-d. We don't understand His ways. We cannot fathom why He cuts up the noblest part of the Jewish people. Yet

sentence for his crimes, was in charge of monitoring that none of the prisoners dressed in more than one article of clothing. When he noticed my bulging prisoners' uniform, he called me over. It did not take long for him to find the *tallis katan.* Outraged, he demanded to know what this strange-fringed garment was.

Because I did not want him to think that I had stolen the tallis, I timidly replied, "*Es ist ein Gotteskleid.* It is a religious garment I brought with me from home."

He immediately began to rain murderous blows upon my head and body, accompanied by vile curses.

"Come with me to my room," he commanded, "and there I will teach you a few things about G-d!"

When I heard his frightening words my hair stood on end; everyone knew the meaning of that 'invitation' when it came from this chief of oppressors. Its meaning was certain death at his heavy hand via vicious, unmerciful blows. But, alas, what was I to do? I was constrained to follow him to his room; there he began anew his savage beating. Filled with vicious, sanguine anger, he shouted these words at me:

"Swine! You still speak of *Gotteskleid* at a time when you see with your own eyes, daily, the obliteration of your family and your nation – with every type of mean and unnatural death imaginable? Under such conditions you are still able to mention the name of G-d and believe in him and his control of the world? Why doesn't He stop the Nazis from exterminating your people from this world? They

sword of these ruthless murderers- may their name be stricken from the memory of man.

Now, when we were taken to Auschwitz, they confiscated all of our worldly possessions. I had to, by force, be separated from my beloved tallis and its attorah, much to the distress of my breaking heart and soul. As soon as I was put to work, I took pains to find out the location of the warehouse where the confiscated clothes and valuables were stored. I succeeded at having myself assigned to the work detail that handled the sorting of articles and their shipment to Germany. One day, rummaging through a pile of stolen Jewish property, I came upon my *tallis*, and with great difficulty I managed to smuggle it into my barracks.

Under the camp conditions, with the kapoks watching every move one made, there was no way I could wear a full-size *tallis.* So I cut it up, turning it into a *tallis katan* (a small *tallis* worn under one's clothes). I wore this *tallis katan* every day until a few days before the American forces liberated me.

But wearing the *tallis katan* was not without danger; the striped pajamas prisoners' uniform I wore tended to bulge when I wore the *tallis katan*. This made it obvious that I was wearing a prohibited undergarment. If I were caught, I would have taken the chance of being murderously beaten to my last breath.

And so one day, as I was leaving the bathhouse, the chief of the kapos named Foenix, stopped me. Foenix, a German communist who was serving a life

Only with the help of G-d did a miracle happened to save these young men. The next day, early in the morning, a transport of several hundred men was scheduled to leave for a labor camp inside Germany. Somehow, most of these boys were put on that transport. The few boys that remained in Auschwitz blended in with people of the other barracks, so that they could not be traced. As it turned out, all fifty boys escaped the death chamber and remained alive. Their *niggunim* awakened Heavenly mercy, making them worthy of a miraculous rescue.

The Atarah of the Sigheter Rav's Tallis

I feel a moral obligation to make known the miracle that happened to me in the last week before the end of the war.

Attached to my *tallis* was the *atarah* (ornamental edging) of my saintly ancestor, the Sighter *Rav*, author of the *sefer Yetev Lev*. This *tallis*, which I received as a gift from my (first) father-in-law, the *Rav* of Limanov, was very dear to my heart. At the time when the murderers transported me and my entire family from our home to Auschwitz, I took that *tallis* with me. My heart was certain that it would serve as a *segulah*; as long as I wore it I would be guarded from distress and trouble. Therefore, I spared no toil or effort during this time of world destruction to try to envelope myself in this tallis in order to be saved from the

canisters of poison gas did not know what to make of this display of elation. Their fury was mixed with astonishment and admiration for the heroism that the boys displayed; they were dancing and singing in the face of death. Beside himself with anger, the despicable SS officer in charge asked the boys, "What is the meaning of this nonsense?"

The boys replied, "We know that we will be dead in a few minutes. That is why we are so happy. We cannot wait to leave this miserable world that is ruled by dogs like you. Getting rid of loathsome creatures like you is the source of our greatest joy. On top of that we are jumping for joy because we are about to be reunited with our parents and relatives whom you tortured and murdered."

The German was about to explode. His face flushed, eyes bulging, he shouted at the top of his voice,

"I'm going to teach you a lesson! You think you'll die quickly? I'll make you suffer and suffer until you beg to be put out of your misery. I'll have you locked up in a special barrack where you'll be tortured and torn limb from limb for days on end until you suffer a slow death!"

Unimpressed by his ranting and raving, the boys continued dancing with burning fervor; they laughed contemptuously at the German, who finally realized that they were not afraid of him. Exasperated, he forced them outside and sent them back into the camp. He locked them up in a secluded barrack where they were to be tortured.

All of this shows the supreme *mesiras nefesh* of *Yidden* in order to fulfill the mitzvos, even under the direst conditions.

Rescue of Fifty Young Men

At this point, let me relate for the future generations a most awe-inspiring event. This is what happened.

It was the night of *Simchas Torah;* the murderous Germans picked fifty young boys from the camp, and took them to the gas chamber equipped with fake showerheads attached to the ceiling. The murderers told the boys that they were in a shower room in order to clean and freshen up. The boys were aware of what awaited them and were not fooled. They knew that within minutes their lives would be snuffed out.

With indomitable spirit, one of the boys exclaimed, "Listen fellows, tonight is *Simchas Torah.* True, we don't have a *sefer Torah* to dance with, but the *Ribbono shel Olam* is with us right here, so let's dance with Him before they gas us."

Standing in the gas chamber they formed a circle and began dancing to the popular *niggunim* of: "*Ashreinu mah tov chelkeinu* - We are fortunate - how good is our portion, how pleasant our lot, and how beautiful our heritage," and "*Vetaheir libbeinu* - Purify our heart to serve You sincerely."

The sound of their ecstatic voices could be heard outside. The guards who were ready to insert the

minim could be secured, then there still remained the problem of how to shake the *lulav* without the SS-guards noticing. With G-d's help I managed to come by a *lulav* and *esrog* from the previous year that was brought in by the *Yidden* from Lodz who arrived in Auschwitz at that time. The two *aravos* (willow twigs) I cut from a willow tree at the bank of the river that flowed by the camp. I had at least three of the four Species. I secretly passed the lulav bundle around to the other *Yidden*, who were overjoyed at being able to fulfill this mitzvah in the depth of the Gehenim that was Auschwitz.

It should be noted that according to *Teshuvos Maharik* 41:3 (Rabbi Yosef Colon), if one of the four species is missing, one may say the *berachah* over the three he has.

I was even able to fulfill the mitzvah of *sukkah.* I asked the *Yidden* working in a corner of the carpentry shop for some boards which I fashioned into a make shift *sukkah;* I used some branches and leaves for *s'chach.* Sitting in that *sukkah* was very dangerous, because the SS guards were patrolling regularly to ensure that Jews were working at top speed. If they found me eating in a shack made of appropriated boards, they would surely beat me to death. Indeed, one day they caught my son Zalman Leib eating in that very *sukkah.* The brutal scourging he received left him bleeding from his head and his entire body. It was an utter miracle that he survived the thrashing.

counted 22,000 children. He locked them up, placed guards over them, and said: "Tomorrow, first I'll kill all these children, and then I'll hang Mordechai." The children's mothers brought them bread and water and told them: "Children, eat and drink before you die tomorrow, so that you will not die in hunger."

The children responded by placing their hands on their holy books, swearing: "By the life of our Rebbi Mordechai, we will neither eat nor drink. We want to die fasting!"

Recalling the events of that woeful Rosh Hashanah, I cannot help but admire the courage and strength of those young boys in sanctifying G-d's name. It truly was a reenactment of the *Akeidas Yitzchak* that happened on that day. The self-sacrifice evident in Avraham Avinu's willingness to offer up his only son, was re-awakened in the readiness of these boys to give up their lives *'al kiddush Hashem'* in such a lofty and sublime manner.

Sukkos in Auschwitz

It goes without saying that fulfilling the mitzvos connected with *Sukkos* in Auschwitz was unthinkable. Any attempt at religious observance carried with it the death sentence. And so doing the mitzvah of *lulav,* in spite of mortal danger, demanded an extraordinary degree of self-sacrifice. The problem was two-fold: First, the problem of obtaining the "four species" at the death-camp. Second, if, by some miracle, the *arba*

the worst. For the sake of Hashem, my brothers, let us not forget in our last moments to cry out *Shema Yisrael* with sincere devotion."

With heart-rending voices and burning passion they cried out "*Shema Yisrael*!" Then another boy stepped forward and said: "We are not going to give the Rebbe a *yasher koach* for his great *mesiras nefesh* in providing us with our last mitzvah, that of *tekias shofar.* But all of us bless you that in this merit, *Hashem Yisbarach* will help that the Rebbe will merit leaving this place alive and well." All the boys answered in thundering unison, "*Amein!*"

As I was leaving, a few boys came up and asked me if I could get them a morsel of bread so that they could also fulfill the mitzvah of *seudas Rosh Hashanah* during their last moments. From the time they had been locked up, a full twenty-four hours, they had not tasted any food or drink; they were aware that, according to *Halachah*, one was forbidden to fast on *Rosh Hashanah.* To my great sorrow, there was no way I could fulfill their wishes and re-enter the barrack. That bitter day was a fast day for them. From the midst of that fast day they were taken to the crematorium. May the Almighty speedily avenge their blood.

It is interesting to note that in *Midrash Rabbah Ester* 9:4 we find a startling precedent for the sacrifice of these 1400 children:

Having set up the gallows, Haman found Mordechai in the *beis midrash* surrounded by crying children, wearing sackcloth and learning Torah. Haman

That is why it says, "*I raise my eyes to the mountains.*" My accursed enemies, who besiege me like huge mountains, close in on me from every side. "*From where will my help come*?" My help hinges on seconds. The answer is: "*My help is from Hashem, Maker of heaven and earth.*" I trust that He, who created the world in an instant, will send His salvation from His holy Sanctuary.

I went on quoting the commentary of my ancestor, the saintly Rebbe of Ujhel, on the verse, "*Trust in him at every moment, O people! Pour out your hearts before Him, G-d is a refuge for us, Selah!*" (*Tehillim* 62:9). *Chazal* derive from the phrase "*at every moment*" that even after the heavenly verdict has been sealed, if Yisrael cries out to Hashem, their prayers are answered. The phrase, "*O people . . .*" implies: You are the kind of nation, who, if you pour out your heart before Him, G-d (*Elokim*, which denotes the attribute of strict Justice) will respond to your prayers.

Final Words

I cannot hold back the words. I tell this story so that future generations will know the great *mesiras nefesh* and the fervently holy words that I heard from these young boys shortly before they were taken to the ovens.

After the blowing of the *shofar*, as I was about to leave, one boy stood before me and cried out in great anguish: "Dearest of friends, the Rabbi has strengthened us by telling us that even when a sharp sword is upon our throats we should not despair of mercy. But I say to you, we can hope for the best, but we must prepare for

to speak, I was unable to move my lips or force my tongue to speak. In addition, I was afraid of the delay. It was getting late, the sun was setting, and the SS men could arrive at any moment.

But the boys would not let me continue, and at last I relented. I spoke words of *derush,* focusing on the verse, *Bakeseh leyom chageinu*, explaining that truly Hashem's design and purpose for the holocaust was, at this moment, hidden and concealed from us. But we are not to despair, for the Gemara in *Berachos* 10a says: Even if a sharp sword rests on one's throat, he should not refrain from praying for mercy.

Then I explained the verse, "*I raise my eyes to the mountains, whence will come my help? My help is from Hashem, Maker of heaven and earth*" (*Tehillim* 121:1). Why does Hashem have to be identified as "Maker of heaven and earth? Why must we raise our eyes to the mountains?

I explained to the children that there are times when a person is besieged on all sides. Although he firmly believes that the enemies of *Klal Yisrael* will be defeated, this does not help him in his present predicament. He knows that his life is hanging by a thread. Dovid Hamelech tries to reassure him by reminding him to trust in Hashem who created heaven and earth in a split-second, as it says, "*By the word of Hashem the heavens were made*" (*Tehillim* 33:6). Just as, G-d created the world in a split second, so too, he can save a human being even if the sharp edge of the sword is resting on his throat.

our very eyes that every single day they killed and burned hundreds and thousands of people. We watched people simply drop dead of exhaustion due to intense labor. And the dead lay at our feet like sheaves of wheat after the harvest. We saw no value in human life anymore. This was the crux of my argument for going into the boys. I risked my life only because I knew that, in truth, my life had very little value. Let it be known that this lengthy explanation had no basis in Halachah.

My Sermon Before Blowing the Shofar

There is not a writer or poet in the entire world who can portray my feelings as I entered the sealed barracks. It was only due to the miracle of G-d that my heart did not burst in anguish when I saw before me the bitter sea of tear-stung eyes. All of the children were screaming and crying terribly with burning tears and raised voices that ascended up to the heart of heaven. And they all pressed forward to kiss my hand, my clothing, and any place that they could touch me. They cried out these simple, but heart wrenching words:

"Rebbe, Rebbe! Oh! Mercy, have mercy!"

Many of them I knew; they had been my students or my congregants. When I began reciting the verse *Min Hameitzar,* "From the straits did I call upon G-d," they interrupted and begged me to say a few words before the *shofar* service. Too agitated by their overwhelming sorrow

"Haven't you blown the *shofar* twenty times already? Isn't that enough?" he argued. Listening to his heartfelt plea, I realized that he was right. On the other hand, the cries of those children tugged at my soul. Overcome with pity, I thought that perhaps this great mitzvah would protect them at this critical time. Hearing their cries, other people implored me to go in and blow the *shofar* for them, assuring me that due to the merit of the great mitzvah I would come out unscathed.

I decided that, come what may, I could not turn the boys down. I started haggling with the kapos who stubbornly refused to allow me into the barracks. At last, in exchange for a sizable sum of money that was raised on the spot, they gave in. They warned me to listen for the sound of the bell at the main gate, for that was the signal that the Nazis were entering the campgrounds.

I agreed to their stipulations and entered the barracks. I stationed my son, Zalman Leib, outside to keep an eye on the road and to let me know immediately if he saw the SS officers approaching the main gate. I told them to interrupt me even if I was in middle of blowing the shofar.

To tell the truth, I must admit that my decision did not go according to Halachah. I knew full well that endangering one's life for the sake of blowing the *shofar* is forbidden. But my decision at that moment was based solely on the fact that my life had little value at that time. Because, who was it that was able to know in Auschwitz how many days he had left to live? We had seen with

HaKadosh's interpretation of the *shofar* sounds. *Tekiah* - the Jewish communities that once were straight and unbroken have turned into *shevarim teruah* - shattered ruins. The *tekiah* sound at the end symbolizes our hopes and prayers to Hashem that we merit a speedy redemption.

Blowing the Shofar for the Doomed Boys

When the fourteen hundred boys in the isolated barrack found out that I had a shofar, they pleaded that I come to the barrack to blow the shofar for them. They wanted to have the merit of this precious mitzvah during their last moments before they were burned al kiddush Hashem.

I did not know what to do. Entering the barracks was extremely dangerous, for the Germans could show up at any moment. If I were found among the boys there was no doubt that I, too, would be taken to the gas chamber. The kapos would never allow me to escape. I stood there, weighing my decision, dubious as to whether I was permitted to risk my life to blow the *shofar* for the boys.

"Rebbe, Rebbe," they cried, "for Hashem's sake have pity on us and grant us the merit of hearing the *shofar* in our final hour." My own doubts were reinforced by my son, Zalman Leib, who was with me and begged me not to put my life at risk.

Shofar Blowing in Auschwitz

The transport that left on that Rosh Hashanah is memorable for another reason. Because of the immense charity of G-D, miracle of miracles, I was able to smuggle a shofar into the camp. On Rosh Hashanah, I went from barrack to barrack in order to sound the shofar blasts. This was fraught with great danger; if I had been caught by the kapos, it would have cost me my life. But through Hashem's great mercy, I merited the ability to blow the full one hundred *shofar* blasts about twenty times that day. The sound of the shofar uplifted the broken spirits of the inmates; at the very least, they possessed the knowledge that they had the merit to fulfill the mitzvah of tekias shofar.

But the one thousand men being shipped out that evening had not heard the sounding of the *shofar.* They were lined up at the main gate, ready to be taken to the freight train, when I walked up to them with Rabbi Menachem at my side. When I told them that I had a *shofar*, their faces lit up.

"Please, Rabbi, quickly blow the *shofar* for us. Give us the opportunity to do the mitzvah before we board the train for who knows where," they begged.

The sobs that rose from the crowd upon hearing the *shofar* are still ringing in my ears - especially the quivering, plaintive voice of the *makri,* my good friend Reb Yehoshua Fleischman of Debrecin *H'y'd*, crying *"tekiah, teruah, tekiah."* Too moved to concentrate properly on blowing the *shofar,* I experienced the *Shaloh*

agreed to set him free without abducting a substitute; they insisted, however,that he shave his beard before leaving the barrack. Signaling Rabbi Menachem through a window, I explained the situation to him. I told him that in my opinion, in order to save his life, he was surely permitted to shave even on Rosh Hashanah. He agreed, adding, "It says that even Yosef shaved before appearing before Pharaoh, (*Bereishis* 41:14), and the Gemara in *Rosh Hashanah* 10b says that this took place on Rosh Hashanah. I certainly don't have to be more pious than Yosef, so I am perfectly willing to shave."

I quickly went around the camp to collect the ransom money from friends and acquaintances of Rabbi Menachem. With G-d's help, I bought his freedom and arranged to have him put on the transport. Within a few hours of his release he left Auschwitz.

Menachem refused to shave during the days of *Selichos*. By Rosh Hashanah white stubble was evident on his face. During roll call the SS corporal noticed the infraction and flew into a rage. Shouting a string of curses, he grabbed the Rabbi, dragged him to the isolated barrack, and threw him among the boys. And so it seemed that Rabbi Menachem would be taken to the gas chamber that evening. However, there was some hope of his rescue because he was not included in the head-count of the children that were to be delivered to the SS. Therefore, he could be ransomed without the kapos having to find a replacement. I started to negotiate with the kapos, but they were afraid that Rabbi Menachem would be spotted and recognized in the camp with his beard by the SS officer who had arrested him. They did not want to be blamed for letting him go.

Since Auschwitz served as a reservoir for slave labor, every so often transports of thousands of people were sent in freight trains to labor camps or factories throughout Germany. One such transport was scheduled to leave Auschwitz on that Rosh Hashanah day. I went in search of a person scheduled to leave on that slave labor transport who would be willing to trade places with Rabbi Menachem. That way, Rabbi Menachem would leave Aushwitz on the freight train and avoid the SS.

When I found a person willing to make the switch, I urged the kapos guarding the closed-off barrack to let the Rabbi go. I explained that I had arranged to have him leave the camp on this very day. In the end, after much pleading, and agreeing to a hefty sum of money, they

and me. Moishele is a *talmid chacham* who learns diligently, and some day the world will benefit from him. Look at me, I am a worthless ignoramus. My parents, brothers, and sisters were all sent to the left side, their bodies burned in the furnace, and I am left alone here in this world. Why should I have survived? What good am I living in this world? If I could do one worthwhile thing by giving my life, which is as worthless as a penny, to save Moishele, whose life is valuable to the world, then why shouldn't I be happy and eager to do it?"

I stood there, overwhelmed; I felt that my heart would burst in anguish if I heard more of this Akiva's lamentations. I forcefully made it clear to him that under no circumstances was I going to allow him to carry out his plan. Realizing that continued pleading was futile, he went away, doleful and dejected.

Dear friends, reflect for a moment on this tragedy and think about how this young boy's heartfelt plea is received in Heaven. Without a doubt, at that moment he reached the lofty heights of the saintly *tzaddikim* of earlier generations and earned a share in the World to Come.

Rescue of a Great Rabbi

My friend Rabbi Menachem Mendel Karader of Mishkoltz was with me in Aushwitz. Although the prisoners were required to shave every day, Rabbi

the ransom to be paid for him under such dire circumstances," I replied with a heavy heart.

"But I have a solution to the problem."

"And what would that be?"

"Very simple. I'm going to take his place. And I'll be happy to give my life, like a sacrifice, to save him."

"I am not going to allow you do that," I shouted angrily, "absolutelly not! The Gemara (*Bava Metzia* 62a) expressly says that, Your own life takes precedence over your friend's life, and therefore you may not endanger your own life."

Without saying a word, he turned and left. Minutes later, he returned.

Speaking in a low voice he said, "Rebbi, I just cannot bear the thought of Moishele being incinerated while I, a mediocre fellow, will continue to walk among the living."

"Rebbe," he continued, his eyes flashing, "even without a definite heter from the Rebbi, I am going to take his place. But please, Rebbe, promise one thing to me; promise that I will not be considered a suicide, for then I will have no share in the World to Come."

"I cannot promise that," I said sternly. "Giving up your life is not something you are required to do; in fact, it is highly doubtful that you are allowed to do it at all. In Heaven, it makes no difference whether he is killed or you are."

"But Rebbe," he moaned with a tear-choked voice, "there is a very big difference between Moishele

A Yeshivah Bachur's Plea

Let me tell you about a similar event that happened on that same tragic *erev* Rosh Hashanah. It is an incident that will forever remain engraved in my heart.

Among the boys locked up in the secluded barracks, waiting for the bitter end to arrive, was a favorite student of mine by the name of Moshe Rosenberg from Shalgatarian (Hungary). A devout and accomplished Torah scholar, he served as a tutor for the younger students of the Veitzen Yeshivah. He was close to twenty years old, but because he was not tall enough to reach the cross-bar he was doomed to die in the gas chamber.

Presently, young Akiva Mann, the fifteen year-old son of my friend Rabbi Baruch Mann from Veitzen, approached me.

"Rebbe, what is going to happen to Moishele (Moshe Rosenberg)?" he asked, deeply perturbed.

"You know what will happen," I replied with resignation. "How can he possibly be saved!"

"But Rebbi," he insisted. "How can we sit still and do nothing, when Moishele's life is at stake?"

"Well, can you think of a way to save him?" I asked.

"Yes, Rebbi, there is a way," he answered resolutely. "I have collected enough money to save him."

"But surely you know that his release will mean the death of another boy. The tally has to be accurate. How can anyone take on the responsibility of allowing

you are not sure whether the *Halachah* permits it. For if you had no qualms about permiting me to do it, you would have told me so. I assume that your refusal to commit one way or another can be interpreted as a *halachic* ruling that I am not allowed to ransom my child. I abide by that ruling, even though it means that my only child will be burned in the fires of the crematorium. I will do nothing to redeem him, because that is what the Torah ordains."

I begged him not to think of my words as a ruling but rather to imagine that he had never asked me the question in the first place. Sobbing profusely, he repeated his heartbreaking words and kept his promise to do nothing to ransom his son. All of that Rosh Hashanah day he walked around expessing his joy at having merited to sacrifice his only son to G-d. Although he could have redeemed him, he did not; he understood that the Torah does not sanction it. He prayed that his sacrifice would be as sacred to G-d as the *Akeidah* of Yitzchak, our forefather, which also occurred on Rosh Hashanah.

And now beloved, think about the righteousness of this simple *Yid*. I am convinced that his words made a tremendous impact in the heavenly realm, and that Hashem gathered all of the heavenly hosts and ministering angels to announce proudly, "Look at what a marvelous human being I have created in my world." And so it says, "*Yisrael in whom I take glory*" (*Yeshayah* 49:3).

possibility existed, the father would be allowed to buy his son's freedom.

Unfortunately, I knew from similar cases that the kapos would first secure a replacement and then release the ransomed individual. If they first released the ransomed child and then were unable to seize a substitute, there would be no guarentee that they would have the correct head count. Therefore, I could find no reason to allow the father to ransom his son.

But the poor father begged me, crying bitterly:

"Rebbe," he pleaded, "You must decide this burning question for me while I still have a chance to save my only son."

"My beloved *Yid*," I implored him, "Please don't ask me to decide on this question because I have no seforim here in the camp to help me decide what is right."

But the Yid persisted. "Rebbe, does that mean that you do not permit me to redeem my only child? If so, I willingly accept, with love, your ruling."

"My dear friend," I countered, "I did not say that I don't permit you to redeem your child. I cannot rule either way. Do whatever you feel you ought to do, as if you had never asked me at all."

Seeing that I could not be swayed, he passionately cried out, "I did what the Torah demands of me. I asked a *she'eilah* of a *rav*, the only *rav* I could find. If you cannot permit me outright to redeem my child, that tells me that

"Rebbe," he said meekly, "my only son, my beloved child, is in the barracks of the doomed boys. I have the money to redeem him, but I know for a fact that the kapos will grab another boy to replace my son. I am asking you for a halachic ruling, plain and simple: Am I allowed to buy my son's freedom? Please answer me, and I shall do whatever you decide."

Overcome with trepidation, I listened to his *she'eilah* (halachic query) regarding this life or death question.

Soothingly, I replied, "How can you expect me to rule on a question like this under the present circumstances. Look, even during the days when the *Beis Hamikdash* was standing, capital cases were decided by the venerable judges of the *Sanhedrin*. You are asking me for a ruling here in Auschwitz, where I have no *sefer* on *Halachah*, no rabbis to confer with, and, to make things worse, no sane reasoning."

Reflecting on the *she'eilah,* the following thoughts crossed my mind: If the kapos would first release the ransomed boy and then capture another boy as a replacement, I could possibly argue in favor of letting the father pay for his son's release. After all, the kapos are Jews, and as such, are forbidden to seize a boy and cause his death. In fact, murder is one of the three cardinal sins for which one must give up his life rather than transgress. In addition, one could not be absolutely sure that the kapos would indeed snatch another boy; perhaps at the last moment, their Jewish conscience would not allow them to violate this grave prohibition. If such a

they were guarding and had to hand over the exact number of boys to the SS-men. If the count came up short, they argued, they would pay for the discrepancy with their lives.

Nevertheless, after a lengthy bargaining session, greed outweighed their fear, and the kapos agreed to free a boy for a sizable sum of money. To make up the count, they would grab another boy from the camp.

Some of the prisoners of Auschwitz still had money, jewels, and gold coins hidden. Many of the fathers were ready to agree to the bargain without considering that another boy would go to his death in place of their ransomed son. The haggling over the price of the ransom went on the entire day of Rosh Hashanah. The kapos could take their time because they had no fear of being detected; the SS-men stayed at the main gate of Auschwitz and the camp Kommandant's orders were enforced by the Jewish kapos.

But there were many men of great reason who did not want to redeem their son's at the cost of another child's life. The eyes have never seen, the ears have never heard, and the world will never forget this wonderous act of the sancification of the name of G-D. Their dedication to the ways of the Torah, even at a time of great pain and suffering, was unparalled to anything I had ever witnessed.

A Father's Plight

On that fateful *erev* Rosh Hashanah, quite unexpectedly, I was approached by an unassuming Yid from Oberland.

The boys realized immediately that those whose head did not touch the cross-bar were slated to be sent to the gas chamber. Scared to death, one boy walked on tiptoe, trying to reach the cross-bar. Aware of what the boy was trying to do, the SS guard swung his club, striking the boy on the head. Bathed in blood, the poor youngster fell to the ground, instantly killed by the fatal blow. Others that tried to do the same, and survived the beating, were taken straight to the gas chamber.

When the selection process ended, there were fourteen hundred children left standing on the field. They were marched to an isolated barrack which was guarded by the kapos. They were left without food or drink until the next day when they would be taken to the gas chamber.

Bargaining with the Kapos

The following day, the first day of Rosh Hashana, a rumor ran throughout the camp that the boys were going to be gassed that evening. Horrified fathers, relatives, and friends of the captive boys paced the sealed barracks all day, hoping against hope that somehow their beloved child would be released before the fateful hour.

The kapos that were guarding the barracks turned a deaf ear to the pleading of the fathers on behalf of their sons. It should be pointed out that the majority of the kapos were heartless and corrupt villains, the lowest of the low. But in the present situation they had a legitimate excuse for their ruthless behavior. They were responsible for the boys

Memories of Days of Darkness

1400 Youngsters Condemned to Death

On erev Rosh Hashanah the German guards rounded up all the young boys of the Auschwitz concentration camp. Bursting into the barracks, yelling and screaming, they brought in the youngsters that had been hiding there in hope of avoiding the terrible fate awaiting them. Sixteen hundred terror-stricken boys, under the age of eighteen, were herded to an empty field behind the barracks. My fourteen year-old son Zalman Leib, who was with me at the time, miraculously escaped the round up.

Suddenly, a Nazi officer appeared on the scene. Shouting, with a harsh voice, he ordered a pole with a cross-bar on top to be erected. When the pole was in place he barked his command:

"All children should pass, single file beneath the cross-bar. If your head touches the cross-bar, go back to your barracks. All others step aside; you will be taken to a guarded barrack.

afflictions. May he protect us from trouble and oppression. May the cry of violence never again be heard in our land, nor plunder and calamity in our borders. Until the coming of *Mashiach*, speedily in our days. *Amein.*

It is not my purpose to add to the numerous diaries of the churban that have been written over the decades. Countless reams of parchment have been spent, and much ink has been poured to document the atrocities and pain of the Nazi era. Each person has written according to his individual soul, reason and understanding. Historical documentation is not my motive here, but rather Kiddush Hashem, the honor of the holy name, dictates that I record these accounts which I saw with my own eyes and not through the eyes of others. I have chosen only a handfull of stories to tell; these are indomitable faith and awe-inspiring heroisim, that are engraved in my heart and mind.

applying to the *Churban*, things we witnessed in the extermination camp. I gave lectures on his commentary, and his holy words gave us strength and fortitude to cope with the horrors we had to face every day. We felt as though the saintly *Yismach Moshe* himself were teaching us, urging us not to give up hope, but to trust that Hashem will redeem us very soon.

I want to take this opportunity to publicize several examples of *Kiddush Hashem*, the sanctification of G-d's name, events I witnessed personally in Auschwitz when out brothers were led to the their execution. My purpose is to let future generations know about the *kedushah, emunah*, and heroism these Yidden displayed.

In order to separate *Churban* anecdotes from Torah commentaries I created a special section which I called *Shaar Machmadim Zeir Zahav.* The title comprises the letters of my name, Hirsch, as well as the initials of the names of my parents and the members of my family who perished *al kiddush Hashem*. Their names are listed in the *Yizkor* section of the *sefer.* The word *machmadim* alludes to the *kedoshim* who were burned in the fires of the *churban* as the *Mishnah* in *Sanhedrin* 52a says: "A wick was lit and thrown into his mouth, so that it descended into his body and burned (*chomedes*) his bowels." The word *chomedes* hints at the killing of little children, as it says, "*I will slay the treasures of their womb* (**machmadei** bitnam) (*Hoshea* 9:16).

In conclusion, a word of hope: It say in *Midrash Tanchuma,* Shemos: He who said "Enough!" to His world [at the end of Creation], may He say "Enough!" to our

about two hundred of my responsa which I wrote to students and friends, most of whom perished in the *Churban. Im yirtzeh Hashem*, in the near future I hope to publish the *sefer Binyan Tzvi*, vol. 2, comprising most of these responsa, in memory of these *kedoshim.*

Following in the footsteps of the great rabbis of past generations, I will enhance my introduction by including some anecdotes I remember from my days in the Auschwitz extermination camp. Battered and abused, the Yidden were helpless and despondent. The *Shechinah* was totally eclipsed, nowhere to be found. People were thirsty for a word of encouragement, a Torah insight to strengthen their wavering faith. I remember how every night after a day of bone-breaking labor we would sit in a circle on the barracks floor to thank the *Ribbono shel Olam* for surviving the day and returning unscathed, tears flowing freely. I used to say a few words to soothe the pain and to cheer up the downhearted, telling them that our days of suffering were coming to an end, that the promises of the Torah for redemption and joyous days would be fulfilled. Our salvation is on the way, so let's be happy. *Yir'u eineinu veyismach libeinu* - "May our eyes see, and our hearts rejoice."

Let me mention a wondrous thing. Upon entering Auschwitz, all our possessions were confiscated, including *tallis* and *tefillin*. And yet, in the hell of Auschwitz there were a few small volumes of *Tehillim* with the commentary *Tefillah LeMoshe* by my ancestor the saintly Rabbi Moshe Teitelbaum of Ujhel. This commentary contains many prophetic predictions

and confined the Jews to the ghettos, I ceaselessly continued working on this project, hoping to finish the work.

And just as I came close to completing the *sefer*, my entire family was deported to Auschwitz, where my first wife, the great *tzadekes*, and seven of our children were put to death. *Hashem yinakam damam*, May Hashem avenge their blood, and may their memory be a blessing.

As I stood before the furnace and was almost burned, I pledged that if Hashem helps me and protects me, and I return in peace and in good health, I would do my utmost to publish Torah insights from the saintly rabbis, and to work on behalf of *agunos* (women whose spouses cannot be located, and who therefore are prevented from remarrying).

Baruch Hashem, I and three of my children survived the *Churban*. I was appointed *Rav* of Bergen Belsen and Chief Rabbi of the British sector of Germany. With Hashem's help I was able to work on behalf of the grief-stricken survivors, encouraging them and urging them to resume living the Torah way of life they had learned from their parents. I established a flourishing yeshivah and Bais Yaakov school for girls. I published a treatise on the subject of *agunos* entitled *Takanas Agunos* that was well received by the leading rabbis.

Regrettably, after the liberation, most of the writings of the rabbis who perished and many of my own Torah insights which I had collected over a period of thirty years were lost. By the grace of Hashem, my students retrieved a few volumes of novella including

Author's Introduction

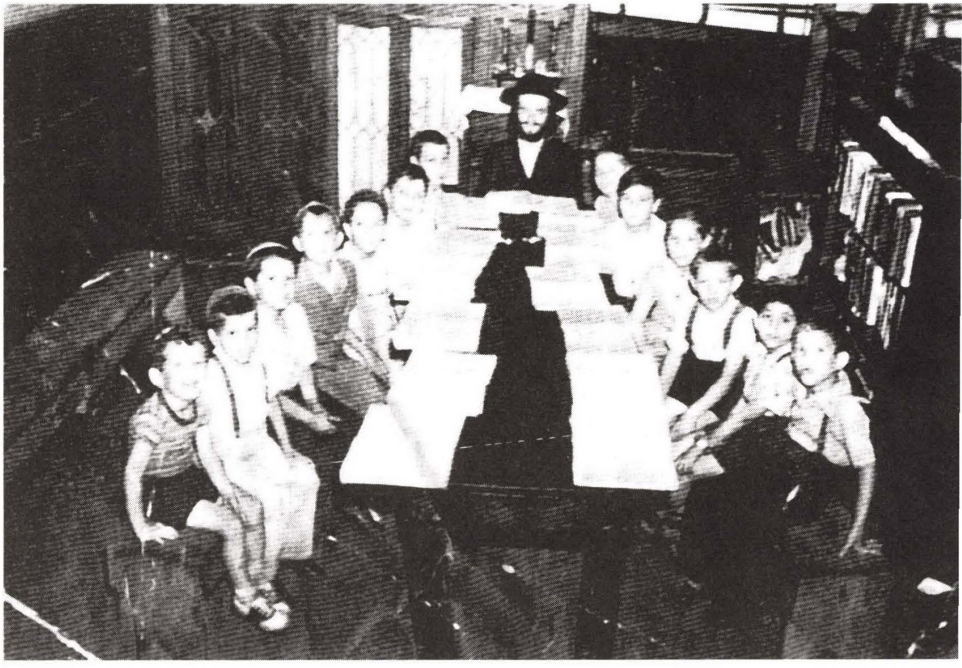
As Written in "She'elos Uteshuvos Mikadeshei Hashem"

I wish to express my thanks to Hashem for enabling me to publish the present responsa work, *She'eilos Uteshovos Mekdeshei Hashem* along with the commentary entitled *D'var Tzvi,* comprising more than one hundred responsa from illustrious rabbis who were put to death by the Germans and gave their life *al kiddush Hashem*.

In the years 1943 and 1944, while still in Veitzen (Hungary), we heard of the exterminations carried out by the Germans, killing towering rabbis, *tzaddikim*, *geonim*, *rashei yeshivah* together with their students and families. Since the disaster arrived almost without warning, they did not have the opportunity to have their writings published.

Since I had in my possession a large number of responsa of these rabbis, I considered it my duty to publish their treatises as an everlasting memorial to these great sages. I began publishing the work along with short glosses, and even after the Germans overran Hungary

Shearith Israel Hebrew School
and Kindergarten
Dec. 1953

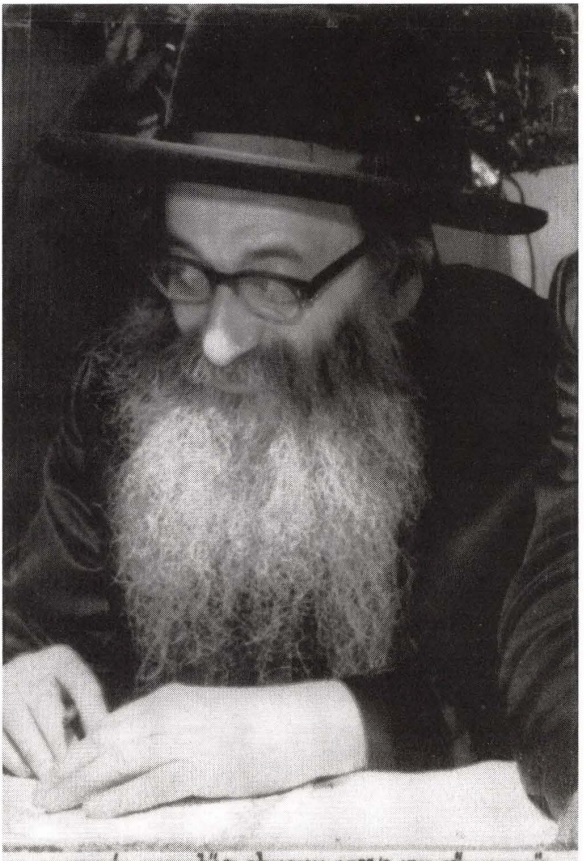

תשרי
בלת
כלל אומר שליט"א
אשר אמשרי
ישיבה ומתיבתא
שארית ישראל
תחת הנהלת אדמו"ר הגה"צ מרן
צבי הירש מייזלש שליט"א
אב"ד בשערקאבעלין ורב הראשי באיזור הבריזי
Rabbinical College & Trade School Sheerith Israel
Germany U.S.A. Zona

כ"ק הרה"צ מרן ר' עבי מייזעלס זצ"ל הדיין מלוויצען

אן אויפטרייסלדען בילד: דער רב עטליכע טעג נאכן באפרייאונג שטייענדיג מיט אן אמעריקאנער סאלדאט. רעכטס סיגעיט׳ער רב שליט״א

Table Of Contents

Introduction 1
1400 Youngsters Condemned to Death 6
Bargaining with the Kapos 7
A Father's Plight 8
A Yeshivah Bachur's Plea 12
Rescue of a Great Rabbi 14
Shofar Blowing in Auschwitz 17
Blowing the Shofar for the Doomed Boys 18
My Sermon Before Blowing the Shofar 20
Final Words 22
Sukkos in Auschwitz 24
Rescue of Fifty Young Men 26
The Atarah of the Sigheter Rav's Tallis 28
An Open Miracle 33
The Guardian of Yisrael Neither Slumbers nor Sleeps 35
Grass and Herbs for Food 38
Liberation 38

ישיבת שאריית ישראל ד'ווייטצען
YESHIVA SHEARIS YISROEL
The Veitzener Cheder
2620 W. TOUHY AVE. • CHICAGO, IL 60645-3110 • 773-262-0885 • FAX 773-262-2016

Rabbi Moshe Y. Unger
Dean

Rabbi Shalom Ziskind
Menahel

Rabbi Dov Dubovick
Executive Director

BOARD OF DIRECTORS
Avrohom Blaustein
Rabbi Shmuel Fuerst
Yisroel Gluck
Boruch Hollander
Dr. Arthur Kohn
Jack Reiss
Rabbi Binyomin Rogow
Rudolph Tessler
David Tessler
Yehoshua Webster

Welcome, dear guests, to our Chai Annual Dinner of the Veitzener Cheder. We are presenting each guest with a special booklet, *"Shaar Machmadim"* which is the introductory chapter to the Responsa *Mekadshei Hashem*, authored by my illustrious father-in-law, Rabbi Tzvi Hirsch Meisels, זצוק"ל, who was *Av Beis Din* of the *Kehilla* of Veitzen.

This publication, reprinted and translated into English, is in honor of his 30th *Yahrzeit*. I felt it was important to bring to light this vital recouning of the great sacrifices that our fellow Jews made during the Holocaust. Many of the incidents described so poignantly in this booklet occurred during their final moments before entering the crematorium. Certainly, the merit of these *Kedcoshim* has been the reservoir from which the next generation drew the strength to rebuild a new world that would glorify the name of *Hashem*.

The abundance of *Yiddishkeit* and Torah institutions that have flourished over the past 50 years are unsurpassed in history. This has been our greatest triumph over the enemies that sought to eradicate *Yiddishe Neshamos*.

May the merit of the author of this publication strengtrhen all of those who have dedicated themselves in the past, and continue to devote themselves daily to the *Cheder* which was founded in his memory. May it be *Hashem's* will that we merit to witness the rebuilding of the *Bais HaMikdash*, and see the *Geulah Shelemah*.

Sincerely,

Rabbi Moshe Yosef Unger

Shaar Machmadim

First Published 2004

Copyright © 2004

By

Yeshivah Shearis Yisroel
The Veitzener Cheder

2620 Toughy Ave. Chicago, Ill. 60645-3110
Tel: 773-262-0885

All Rights Reserved

No part of this publication may be reproduced or transmitted in any form or by any means (electronic, photocopying, recording, or otherwise) without prior written permission from the copyright holder,

Translated by: Rabbi Avraham Y. Finkel
Cover Design: Daum, Five Star Graphics 732-866-7669
Typesetting and Layout: S. R. Meisels, Brooklyn, N.Y.

נדפס בדפוס האחים גרוס
GROSS BROS. PRINTING CO. INC.
Tel. (201) 865-4606 Fax (201) 865-4764
Printed in U.S.A.

Sha'ar Machmadim

A Collection Of Stories
Portraying Tremendous Courage
And Kiddush Hashem In The Face
Of The Nazi Enemy, As Related
By The Veitzener Rov ZT"L
In The Sefer "Mekadshei Hashem".

Sha'ar Machmadim

Published by Yeshivah Shearis Yisroel

The Veitzener Cheder

Founded in the Memory of

Rabbi Tzvi Hirsch Meisels

Veitzener Rov ZT"L